

KTTO EKONOMİ BÜLTENİ

2024

KTTO EKONOMİ BÜLTENİ

SAYI: 15

DÖNEM: 2024

KIBRIS TÜRK TİCARET ODASI

Adres: 90, Bedrettin Demirel Caddesi, Lefkoşa - KKTC

Tel.: 0392 228 37 60 Faks: 0392 228 30 89

E-Posta: ktto@ktto.net

İÇİNDEKİLER

GRAFİKLER	2
TABLolar	2
1. YÖNETİCİ ÖZETİ	3
2. KÜRESEL EKONOMİK GÖRÜNÜM.....	5
3. KKTC, TÜRKİYE VE GKRY EKONOMİLERİNİN GÖRÜNÜMÜ	7
3.1. Büyüme.....	7
3.2. İstihdam	9
3.3. Dış Ticaret Dengesi.....	11
3.4. Enflasyon	13
3.5. Bütçe	15
3.6. Bankacılık.....	19
3.7. Turizm	21
4. PİYASALARDAKİ GELİŞMELER	23
4.1. Döviz	23
4.2. Petrol Fiyatları.....	23
4.3. Faizler	24
5. YAPISAL REFORM GÜNDEMLERİ	26
6. KTTO POLİTİKA ÖNERİLERİ	27

GRAFİKLER

Grafik 1: Küresel Ekonomik Görünüm Tahminleri	5
Grafik 2: İşsizlik oranı (%).....	6
Grafik 3: Karşılaştırmalı Büyüme Oranları (%).....	7
Grafik 4: Karşılaştırmalı Kişi Başına Düşen GSYİH (ABD Doları)	8
Grafik 5: Karşılaştırmalı İşsizlik Oranları (%).....	9
Grafik 6: Karşılaştırmalı Genç İşsizlik Oranları (%).....	10
Grafik 7: Karşılaştırmalı İstihdam Oranları (%).....	11
Grafik 8: Karşılaştırmalı İhracatın İthalatı Karşılama Oranı (%).....	11
Grafik 9: KKTC İthalat ve İhracat Seyri (Milyon ABD Doları)	12
Grafik 10: Türkiye İthalat ve İhracat Seyri (Milyon ABD Doları)	13
Grafik 11: GKRY İthalat ve İhracat Seyri (Mil. Avro)	13
Grafik 12: KKTC'nin Enflasyon Gelişim Seyri (%)	14
Grafik 13: Karşılaştırmalı Enflasyon Oranları (%).....	14
Grafik 14: Karşılaştırmalı Bütçe Açığının GSYİH'ya Oranı (%).....	16
Grafik 15: KKTC Mahalli Gelirlerin Yerel Giderleri Karşılama Oranı (%).....	16
Grafik 16: KKTC'de Yerel Açık - GSYİH Oranı (%).....	18
Grafik 17: Kredi/Mevduat Oranı (%).....	21
Grafik 18: KKTC Gelen Yolcu, Konaklayan Kişi ve Geceleme Sayısı (2019-2024).....	21
Grafik 19: 2011-2024 Ortalama Döviz Kurları.....	23

TABLOLAR

Tablo 1: KKTC'nin 2022-2023 Dış Ticaret Dengesi.....	12
Tablo 2: İhraç Edilen Başlıca Ürünler	12
Tablo 3: İthal Edilen Başlıca Ürünler	12
Tablo 4: Türkiye'nin 2023-2024 Dış Ticaret Dengesi.....	13
Tablo 5: GKRY'nin 2023-2024 Dış Ticaret İstatistikleri.....	13
Tablo 6: Ana Mal Grupları Değişim (%).....	15
Tablo 7: 2023–2024 Yerel Bütçe Açık/Fazla	17
Tablo 8: GKRY 2023 ve 2024 Yılı Bütçe Gelir ve Giderleri.....	19
Tablo 9: Bankacılık Aktif/Pasif Bilançosu (Mil. TL)	19
Tablo 10: Aktif/Pasif Bilançosu (Değişim, %)	20
Tablo 11: Toplam Krediler (Milyon TL)	20
Tablo 12: Toplam Krediler (Değişim %).....	20
Tablo 13: Toplam Mevduatlar (Milyon TL).....	20
Tablo 14: Toplam Mevduatlar (Değişim %)	20
Tablo 15: KKTC Merkez Bankası Yıllık Mevduat Faiz Oranları (%)	25
Tablo 16: KKTC Merkez Bankası Yasal Karşılıklara Uygulanan Faiz Oranları (%).....	25

1. YÖNETİCİ ÖZETİ

2023 yılı sonlarında başlayan Orta Doğu'daki gerilimler ve devam eden Rusya-Ukrayna savaşı küresel ekonomik dengesizlikleri artırmıştır. Küresel enflasyonu kontrol altına almak için uygulanan sıkı para politikaları az da olsa fayda sağlamıştır.

2024 yılındaki olumlu küresel ticaret artışının devam etmesi ve küresel ticaretin 2025 yılında da artması beklenmektedir. Küresel hizmet ticareti bu artışın öncüsü olmuştur.

OECD, IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlar, küresel ekonominin karşılaştığı zorluklara dikkat çekmeye devam etmektedir. Bu kuruluşların 2024 yıl sonu için büyüme öngörülerini sırasıyla %3,1, %3,2 ve %2,4 olmuştur.

2022 yılında başlayan Rusya-Ukrayna savaşıyla ciddi bir yükselişe geçen emtia fiyatları, 2024 yılında görece ılımlı bir görünüm sergilemiştir.

Birçok ekonomide para politikalarının serbestlemeye başlaması ile birlikte küresel talebin destekleneceği belirtilmiştir.

KKTC ekonomisi de küresel enflasyon ve tedarik krizi gibi etmenlerden olumsuz etkilenmiştir. Bu nedenle, yapısal reformların ve politikaların verimli bir şekilde belirlenmesi gerekmektedir.

KKTC, İstatistik Kurumu verilerine göre, 2021 yılında %3,9 oranında büyüme göstermiştir. 2022 yılında olumsuz ekonomik gelişmelere rağmen KKTC ekonomisi %13,3 oranında büyümüştür. 2023 yılı büyüme oranı ise %7,3 olmuştur. KKTC Başbakanlık Devlet Planlama Örgütü (DPÖ) Dördüncü Kalkınma Planı (2025-2029)'a göre, KKTC

için 2020-2024 yılları arasında ortalama GSYİH büyüme oranı tahmini %3,9, 2025-2029 ortalama GSYİH büyüme oranı hedefi ise %5 olarak açıklanmıştır.

KKTC İstatistik Kurumu Hanehalkı İşgücü Anketlerine göre, 2021 yılında KKTC'deki işsizlik oranı %7,8 ve 2022 yılında %6,3 olarak hesaplanmıştır. 2023 yılı sonunda ise işsizlik oranı %5,1'e gerilemiştir. DPÖ Dördüncü 5 Yıllık Kalkınma Planı (2025-2029)'a göre 2024 yılı tahmini ise %5,2 olarak hesaplanmıştır.

KKTC'de istihdam oranı 2019 yılında %48,1 iken; 2020 yılında %45,9'a ve 2021 yılında ise %40,4'e gerilemiştir. 2022 yılında ise yeniden yükselişe geçerek %46'ya ve 2023 yılında %48,3'e ulaşmıştır. DPÖ Kalkınma Planı 2024 yılı tahmini ise %48,3 olarak hesaplanmıştır.

KKTC'de 2020 yılında işgücüne katılım oranı %51,1 iken; 2021 yılında %43,8'e gerilemiştir. 2022 yılında ise %49,1'e ve 2023 yılında %50,9'a yükselmiştir. DPÖ Kalkınma Planı 2024 yılı işgücüne katılım oranı tahmini ise %50,9 olarak hesaplanmıştır.

KKTC'deki genç işsizlik oranı 2021 yılında %21,4 iken 2022 yılında %19,2'ye ve 2023 yıl sonunda %14,9'a gerilemiştir. 2024 yılı DPÖ Dördüncü Kalkınma Planı (2025-2029)'a göre KKTC genç işsizlik oranı %14,9 olarak tahmin edilmiştir.

2020 yılında ihracatın ithalatı karşılama oranı %8,1 oranında hesaplanmıştır. 2021 yılında da bu oran %8,6 olmuştur. KKTC Ticaret Dairesi verilerine göre, 2022 yılında ihracatın ithalatı karşılama oranı %6,2'ye gerilemiştir. 2023 yıl sonunda ise bu oran

%6,3'e yükselmiştir. DPÖ Dördüncü Kalkınma Planı (2025-2029)'a göre 2024 yılında KKTC'de ihracatın ithalatı karşılama oranı %6,1 olarak tahmin edilmiştir.

2020 yılı sonunda %15,03 oranında gerçekleşen enflasyon, 2021 yılında yükselen emtia ve navlun fiyatları ile Türk Lirası'nın yüksek değer kaybı sonrasında önemli ölçüde yükselmiştir. 2022 yılı Şubat ayında başlayan Rusya-Ukrayna savaşıyla yaşanan küresel enflasyon KKTC ekonomisini de derinden etkilemiştir. 2022 yılı sonunda yıllık enflasyon %94,51 olarak gerçekleşmiştir. 2023 ve 2024 yılları sonunda yıllık enflasyon azalarak sırası ile %83,63 ve %53,29 olarak gerçekleşmiştir.

KKTC için mahalli gelirlerin yerel giderleri karşılama oranı 2021 yılında %74,7 iken bu oran 2022 yılında %78,9'a yükselmiştir. 2023 yılında ise bu oran %84,2 olarak hesaplanmıştır. 2024 yılı sonu mahalli gelirlerin yerel giderleri karşılama oranı %80,8 olarak hesaplanmıştır.

2023 yılı sonunda 228 milyar 721 milyon TL olan aktif büyüklük, 2024 yılı sonunda %44,1 artış göstererek 329 milyar 507 milyon TL'ye ulaşmıştır. Toplam brüt krediler ise son bir yılda %42,3 artarak 130 milyar 954 milyon TL olmuştur. Mevduatlar son bir yılda %37,3 artarak 256 milyar 355 milyon TL'ye ulaşmıştır. Görüleceği üzere son bir yılda mevduatlar, diğer bir deyişle tasarruflar, kredilerden diğer bir deyişle yatırımlardan ve hane halkı harcamalarından daha az artmıştır. Bu durum ekonominin hızlandığını göstermektedir. Bankaların öz kaynakları son bir yılda %102,2 artarak 34 milyar TL'ye ulaşmıştır.

2023 yılı sonunda ise bir önceki yıla göre gelen yolcu sayısında %31,1, konaklama sayısında %20,5 ve geceleme sayısında %10,3 oranında artış olmuştur. 2024 yılında ise bir

önceki yıla göre gelen yolcu sayısında %19,1, konaklama sayısında %9,9 ve geceleme sayısında %3,6 oranında artış olmuştur.

Türkiye, 2009 yılı sonrası kesintisiz büyüme eğilimini, 2020 yılında %1,9 oranında reel artış kaydederek devam ettirmiştir. 2021 yılında ise Türkiye ekonomisi, %11,4 oranında büyüyerek toparlanmanın güçlü biçimde sürdüğünü göstermiştir. Ancak, 2021 yılı üçüncü çeyrek sonunda, para politikasındaki belirsizlikler ve döviz rezervlerindeki azalma dövizde ciddi dalgalanmalara neden olmuş ve bu durum fiyat istikrarsızlığı ve yüksek enflasyona yol açmıştır. 2022 yılında yaşanan küresel enflasyon ve tedarik krizi nedeniyle Türkiye ekonomisi zorlu bir dönemden geçmiştir. TÜİK verilerine göre, 2022 yılında %5,5 oranında büyüme görülmüştür. Türkiye ekonomisi 2023 yılında ise %5,1 oranında büyüme göstermiştir. 2024 yılı sonunda ise büyüme oranı %3,2 olmuştur.

GKRY ekonomisi, 2021 yılında %11,4 ve 2022 yılında %7,4 oranında büyüme kaydetmiştir. GKRY 2023 yılı sonunda ise %2,6 oranında büyümüştür. 2024 yılı büyüme oranı ise %3,4 olarak gerçekleşmiştir.

2. KÜRESEL EKONOMİK GÖRÜNÜM

2023 yılı sonlarında başlayan Orta Doğu'daki gerilimler ve devam eden Rusya-Ukrayna savaşı küresel ekonomiyi sıkıntıya sokmuştur. Bu durum tedarik zincirinde kırılmalar, emtia ve gıda fiyatlarında artışa neden olmuş ve küresel çapta bir enflasyona neden olmuştur. Ülkeler bunu önlemek için politika faiz oranlarını artırarak sıkı parasal ve mali politikalar uygulamıştır. Bu politikalar sonucu kısmen iyi sonuçlar elde edilmiş ve küresel enflasyon göreceli olarak azalmıştır.

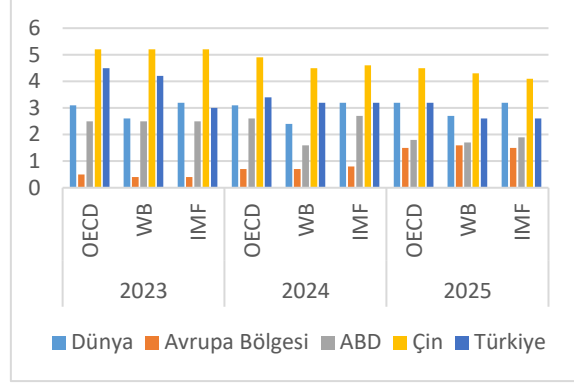
Yapısal reformların ve sıkı para politikasının istikrarlı bir ekonomik büyümenin ve küresel dezenflasyonun anahtarı olduğu belirtilmektedir. 2024-2025 döneminde %3 civarı istikrarlı bir küresel büyüme beklenmektedir. Dezenflasyon sürecinin devamı ve emtia fiyatlarındaki düşüş ile birlikte birçok ülkede kısmen parasal rahatlama gerçekleşmiştir.

Sonuç olarak, küresel büyüme 2024 yılı için OECD, IMF ve Dünya Bankası tarafından sırasıyla %3,1, %3,2 ve %2,4 olarak tahmin edilmektedir. Grafik-1'de OECD, Dünya Bankası ve IMF'nin 2023, 2024 ve 2025 yılı için dünya geneli, AB, ABD, Çin ve Türkiye için büyüme tahminleri görülmektedir.

Rusya-Ukrayna savaşı nedeniyle Avrupa Bölgesi savunma harcamalarını artırmıştır. Bu nedenle Avrupa Bölgesi ekonomik büyüme tahminleri azalmış ve Çin ekonomik büyüme rakamları dünya geneline ve diğer bölgelere oranla yüksek kalmaya devam etmiştir. Dünya genelindeki enflasyonun düşmesi ile birlikte çoğu ülkeler faiz oranlarını düşürmeye başlamıştır. Bu süreçte Amerikan Merkez Bankası (FED) ve Avrupa

Merkez Bankası (ECB) da dahil olmuş ve borçlanmayı kolaylaştırmak yönünde faiz indirimine gitmişlerdir.

Grafik 1: Küresel Ekonomik Görünüm Tahminleri

Kaynak: OECD, World Bank, IMF

Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) verilerine göre, 2024 yılında küresel mal ticaretinin %2,7 oranında büyümesi ve rekor bir seviyede (yaklaşık 33 trilyon dolar) gerçekleşmesi öngörülmektedir. Bu oranın 2025 yılında daha da artarak %3 seviyesine ulaşması beklenmektedir.

Küresel ekonomi politiği yakından ilgilendiren bölgesel savaşlar, sıfır karbon politikaları ve yeşil enerjiye geçişle ilgili dönüşüm çalışmaları, ticaret savaşları, yapay zeka alanındaki gelişmeler küresel ekonomiyi ve ticareti 2025 yılında da etkilemeye devam edecek unsurlar olarak göze çarpmaktadır.

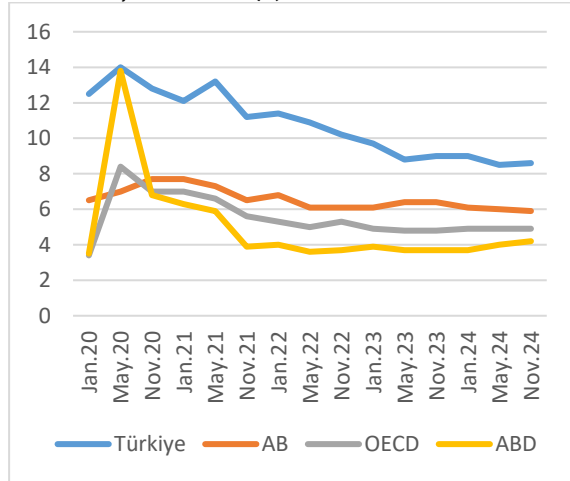
Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından her yıl düzenli olarak yayınlanan Dünyada İstihdam ve Sosyal Görünüm: Eğilimler Raporu'nun 2024 yılı versiyonu yayınlanmıştır. Raporda, işgücü piyasalarının ekonomik koşullardaki bozulmaya rağmen şaşırtıcı şekilde elastikiyet gösterdiğinin altı çizilmektedir.

ILO verilerine göre, 2023 yılında %5,1 oranında seyreden küresel işsizlik oranı 2024

yılında biraz artış göstermiş ve %5,2 oranı civarına yükselmiştir.

ILO verilerine göre 2024 yılı yükselen işgücü piyasa sorunlarını işaret etmektedir. Rapor, yüksek ve düşük gelirli ülkeler arasındaki eşitsizliğe dikkat çekerken, düşük gelirli ülkelerdeki yüksek işsizlik ve yoksulluğa vurgu yapmaktadır. Rapor ayrıca küresel işgücünün önemli bir kısmının resmi olmayan istihdamın içinde yer aldığını ve cinsiyet eşitsizliğinin yükselen ve gelişen ülkelerde devam ettiğini belirtmektedir.

Grafik 2: İşsizlik oranı (%)

Kaynak: OECD, World Bank, IMF

Grafik 2'den de görüleceği üzere, işsizlik oranlarında seçilmiş ekonomilerde 2020 yılının ilk çeyreğinde salgın kaynaklı artışlar meydana gelmiştir. Küresel ekonomik aktivitelerin toparlanma göstermesi ile işsizlik oranları düşüş göstermiştir.

Küresel çaptaki düşük verimlilik ve nüfusun yaşlanması yapısal engeller oluşturmakta ve ekonomik potansiyele ulaşmakta dezavantaj yaratmaktadır.

Sektör bazında dinamiklerin değişkenliği ve hizmet sektörü fiyatlarının yüksek sey-

retmesi nedeniyle para politikalarının dikkatle yönetilmesi gerektiği belirtilmektedir.

Jeopolitik riskler ve enflasyon halen küresel ekonomide önemli bir yer almakta ve ülkeler bazında farklılıklara yol açmaktadır.

Bölgesel çatışmalar ve ekonomik yaptırımlar, küresel büyümeyi yavaşlatmakta ve finansal piyasaları negatif yönde etkilemektedir.

İklim değişikliği, uzun vadede en büyük ekonomik risklerden biri olarak öne çıkmaktadır. Aşırı hava olayları ve doğal kaynak sıkıntıları, küresel üretim ve tedarik zincirlerini zorlayarak ekonomik belirsizlikleri artırmaktadır.

Yeşil enerji yatırımları son yıllarda küresel ekonomide öne çıkmakta ve bu alanda faaliyet gösteren sektörler pozitif bir görünüm sergilemektedir. İlerleyen yıllarda yeşil enerji sektörünün küresel çaptaki kaynakların dağıtımında daha çok rol alacağı gözlemlenmektedir.

3. KKTC, TÜRKİYE VE GKRY EKONOMİLERİNİN GÖRÜNÜMÜ

2024 yılı, küresel olarak istikrarlı bir büyümeye işaret etmektedir. Küresel enflasyonla mücadelenin beklenen sonuçları kısmen vermesi ile çoğu gelişmiş ülkeler sıkı para politikalarından görece olarak uzaklaşmış ve yüksek faiz oranlarını düşürmeye başlamıştır.

Enerji ve gıda fiyatları, artan jeopolitik risklerle beraber dalgalanmalar göstermektedir. Ham petrol fiyatları artan üretim ile beraber düşüş trendinde olsa da yüksek seyretmektedir. Özellikle Avrupa'da doğal gaz fiyatları, tedarik zincirindeki bozulmalar ve jeopolitik gerilimler nedeniyle değişiklik göstermektedir.

Ekonomik verimliliği artırmak, dış ticareti desteklemek ve ekonomik krizlere karşı dayanıklılığı sağlamak amacıyla yapısal reformların uygulanması kritik önem taşımaktadır. Bu doğrultuda KKTC'de, kayıt dışı ekonomiyi kayıt altına almak ve vergi adaletsizliğini ortadan kaldırmak için gerekli adımların atılması gerekmektedir. Temennimiz, KKTC'deki ekonomik kırılganlıkların yapısal reformların uygulanması ile beraber ortadan kalkması ve istikrar ortamının yakalanmasıdır.

2020 yılında daralan küresel ekonomiye rağmen, Türkiye ekonomisi kredi ağırlıklı genişletici politikalar sayesinde %1,9 oranında büyümüştür. 2021 yılında ise %11,4 oranında büyüme göstermiştir. Rusya-Ukrayna savaşıyla artan navlun ve emtia fiyatları ile Türk Lirası'nın aşırı değer kaybetmesi girdi maliyetlerini artırmasına rağmen 2022 yılında ise Türkiye ekonomisi %5,5 oranında büyümüştür. Küresel gelişmeler Türkiye ekonomisinde riskler oluşturmaya de-

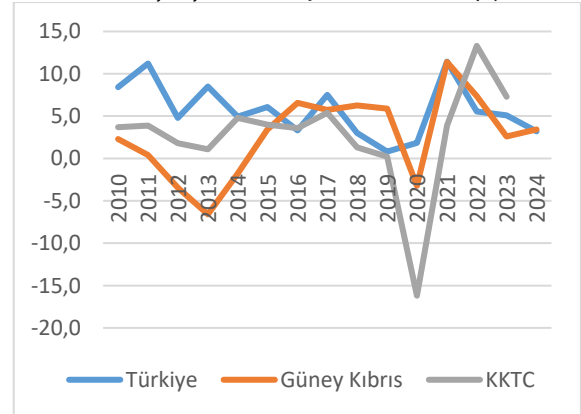
vam etse de 2023 yılında %5,1 oranında büyümeye yakalanmıştır. 2024 yıl sonu büyüme oranı %3,2 olarak hesaplanmıştır.

2020 yılında %3,2 oranında küçülen GKRY ekonomisi, 2021 yılında %11,4 oranında büyümeye göstermiştir. Rusya-Ukrayna savaşı ve bu savaşa bağlı gelişen unsurlar nedeniyle oluşan olumsuz ekonomik koşullara rağmen, GKRY ekonomisi 2022 yılında %7,4 oranında büyüme göstermiştir. 2023 yılı sonunda ise GKRY ekonomisi %2,6 oranında büyümüştür. 2024 yılı büyüme oranı ise %3,4 olmuştur.

3.1. Büyüme

KKTC, Türkiye ve GKRY ekonomilerindeki büyüme trendi incelendiğinde, KKTC ve Türkiye 2019 yılına kadar GKRY'den daha iyi ve istikrarlı bir performans sergilemiştir. GKRY ekonomisi, 2015 yılından sonra alınan tedbirlerle toparlanmaya başlamıştır. 2010-2019 dönemindeki 10 yıllık periyotta Türkiye, GKRY ve KKTC'nin büyüme ortalaması sırasıyla %5,9, %1,88 ve %2,98 olmuştur.

Grafik 3: Karşılaştırmalı Büyüme Oranları (%)

Kaynak: KKTC İstatistik Kurumu, CYSTAT, TÜİK

2020 yılının tamamında, Türkiye, 2009 yılı sonrası kesintisiz büyümeye eğilimini, %1,9

oranında reel artış kaydederek devam ettirmiştir.

TÜİK verilerine göre Türkiye ekonomisi 2021 yılında %11,4 ve 2022 yılında %5,5 oranında büyüme kaydetmiştir. Türkiye 2023 yılında ise %5,1 oranında büyüme göstermiştir. TÜİK verilerine göre GSYİH 2024 yılında bir önceki yıla göre %3,2 oranında artış göstermiştir.

TÜİK verilerine göre, 2024 yılı dördüncü çeyrekte GSYİH iktisadi faaliyet kollarına göre bir önceki yılın aynı çeyreğine göre değişim oranlarında en çok artan üç sektör; %105,6 ile gayrimenkul faaliyetleri, %78,0 ile kamu yönetimi, eğitim, insan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri ve %59,1 ile mesleki, idari ve destek hizmet faaliyetleri olmuştur.

GKRY ekonomisi 2020 yılında %3,2 oranında küçülmüştür.

GKRY ekonomisi, 2021 yılında %11,4 ve 2022 yılında %7,4 oranında büyüme kaydetmiştir. 2023 yıl sonu büyüme rakamı ise %2,6 olmuştur. GKRY ekonomisi 2024 yılında %3,4 oranında büyüme kaydetmiştir.

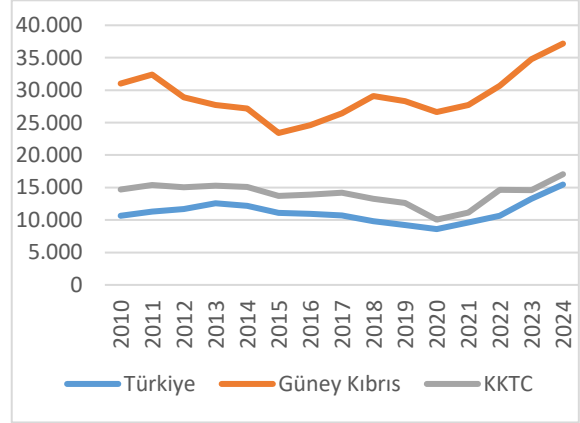
KKTC İstatistik Kurumu verilerine göre, 2020 yılında %16,2 oranında daralan KKTC ekonomisi, 2021 yılında %3,9 oranında büyüme göstermiştir. 2022 yılında ise %13,3 oranında bir büyüme kaydedilmiştir. KKTC İstatistik Kurumu verilerine göre 2023 yılı için büyüme rakamı ise %7,3 olmuştur. KKTC Başbakanlık Devlet Planlama Örgütü Dördüncü Kalkınma Planı (2025-2029)'a göre, KKTC için 2020-2024 yılları arasında tahmini ortalama GSYİH büyüme oranı %3,9, 2025-2029 ortalama GSYİH büyüme hedefi ise %5 olarak açıklanmıştır.

2022 yılı Şubat ayında Rusya-Ukrayna savaşının başlaması ve ardından Rusya'ya uygulanan yaptırımlar sonrası, enerji başta olmak üzere emtia fiyatlarındaki yükseliş ve

küresel çapta oluşan enflasyon, KKTC ekonomisini de olumsuz yönde etkilemiştir. Geçen süre zarfında bu etki kısmen hafifletilerek yerini bir dezenflasyon sürecine bırakmıştır.

KKTC, Türkiye ve GKRY'de kişi başına düşen milli gelirin gelişim trendi Grafik-4'te görülmektedir.

Grafik 4: Karşılaştırmalı Kişi Başına Düşen GSYİH (ABD Doları)

Kaynak: KKTC İstatistik Kurumu, CYSTAT, TÜİK, DPÖ DÖRDÜNCÜ 5 YILLIK KALKINMA PLANI (2025-2029)

KKTC'de kişi başına düşen GSYİH 2013 yılında 15.302 dolar ile nominal olarak en yüksek seviyesine ulaşmış iken, 2018 yılında dövizdeki artış nedeniyle 13.277 dolara düşmüştür. Kişi başına düşen GSYİH, 2019 yılında %5 ve 2020 yılında ise %20,5 azalarak 10.055 dolarına gerilemiştir. İstatistik Kurumu, 2021 yılı için kişi başına düşen GSYİH'yı 11.129 dolar olarak açıklamıştır. 2022 ve 2023 yıllarında ise bu değer artarak sırası ile 14.648 ve 14.599 ABD dolarına yükselmiştir. KKTC 2024 yılı kişi başına düşen milli gelir (GSYİH) DPÖ Dördüncü Kalkınma Planı (2025-2029)'a göre tahminen 17.051 ABD doları olarak hesaplanmıştır. Bu gösterge için 2029 yılı hedefi ise DPÖ tarafından 19.115 ABD doları olarak hesaplanmıştır.

Türkiye'de kişi başına düşen GSYİH ise 2013 yılında 12.582 ABD Doları ile nominal olarak

en yüksek seviyesine ulaşmış iken dövizdeki artış ve ekonomideki yavaşlama sebebiyle 2019 yılında 9.208 ABD Dolarına gerilemiştir. 2020 yılında daralan ekonomi sonucunda Türkiye’de kişi başına düşen GSYİH 8.600 ABD Dolarına gerilemiştir. 2021 yılında kişi başına düşen GSYİH 9.601 ABD Dolarına ve 2022 yılında 10.659 ABD Dolarına yükselmiştir. TÜİK verilerine göre, 2023 yılı kişi başına düşen GSYİH 13.243 ABD Doları’dır. Türkiye 2024 yılı rakamı ise kişi başına 15.463 dolar olarak hesaplanmış fakat bu değerin ilerleyen günlerde revize edilme durumu vardır.

GKRY’de 2010 yılında 31.023 ABD Doları olan kişi başına düşen milli gelir ekonomik kriz döneminde azalarak, 2015 yılında 23.354 ABD Dolarına düşmüştür. 2015 yılından itibaren ekonominin toparlanmasıyla birlikte 2019 yılına kadar sürekli artış gösteren kişi başına düşen milli gelir, 2019 yılında 27.858 ABD Doları olarak gerçekleşmiştir. 2020 yılı rakamlarına göre ise GKRY’de kişi başına düşen milli gelir 26.785 ABD Dolarına gerilemiştir. GKRY’de kişi başına düşen milli gelir 2021 yılında 27.715 ABD Dolarına ve 2022 yılında 30.693 ABD Dolarına yükselmiştir. 2023 yılı kişi başına düşen GSYİH ise 34.791 ABD Doları’na ulaşmıştır. 2024 yılında ise bu rakam 37.186 ABD dolarına yükselmiştir.

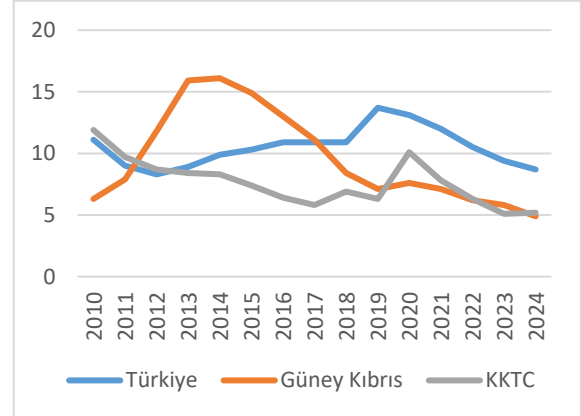
3.2. İstihdam

KKTC’de işsizlik oranı yıllık olarak açıklanmaktadır. 2021 Hanehalkı İşgücü Anketine göre, KKTC’deki işsizlik oranı %7,8 olarak hesaplanırken, 2022 yılı işsizlik oranı %6,3 olarak açıklanmıştır. 2021 Hanehalkı İşgücü Anketine göre, 2023 yılında işsizlik oranı %5,1’e gerilemiştir. DPÖ Dördüncü Kalkınma Planı (2025-2029)’a göre 2024 tahmini işsizlik oranı %5,2 olarak hesaplanmıştır. Aynı planın 2029 hedefi ise KKTC için %5 olarak hesaplanmıştır.

Türkiye’de 2020 işsizlik oranı ise %13,1 olarak açıklanmıştır. Türkiye’de işsizlik 2021 yılı sonunda %12 seviyesine gerilemiştir. 2022 yılı sonunda ise işsizlik oranı %10,4 olarak gerçekleşmiştir. TÜİK, 2023 yıl sonunda işsizlik oranının %9,4 seviyesine gerilediğini açıklamıştır. 2024 yılı sonu işsizlik oranı ise %8,7 oranında gerçekleşmiştir.

GKRY’de ise 2012 yılında çift hanelere çıkan işsizlik oranı 2014 yılında %16,1’e kadar yükselmiştir. Ekonominin 2015 yılından itibaren toparlanması işsizlik oranlarına da olumlu yansımış ve bu tarihten itibaren düşmeye başlayan işsizlik, 2019 yılında %7,1’e kadar düşmüştür. 2020 yılında ise işsizlik tekrar yükselişe geçerek %7,6 olmuştur. 2021 yılında işsizlik oranı %7,1’e gerilemiştir. 2022 yılı sonunda ise GKRY’de işsizlik oranı %6,2’ye düşmüştür. 2023 yılında ise bu oran daha da düşerek %5,8 olarak gerçekleşmiştir. GKRY 2024 yıl sonu işsizlik oranı %4,9 olarak gerçekleşmiştir.

Grafik 5: Karşılaştırmalı İşsizlik Oranları (%)

Kaynak: KKTC İstatistik Kurumu, CYSTAT, TÜİK, DPÖ DÖRDÜNCÜ 5 YILLIK KALKINMA PLANI (2025-2029)

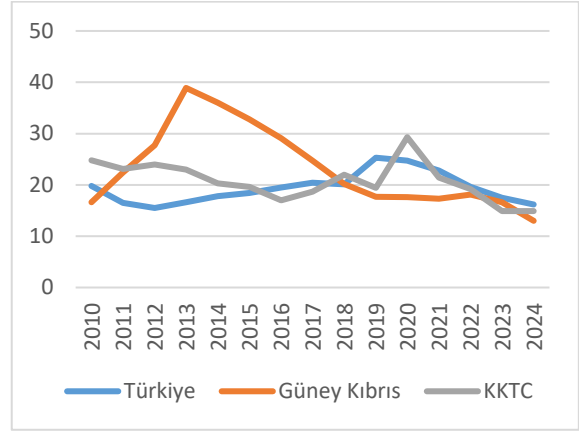
Grafik-6’da da görüldüğü üzere, KKTC’deki genç işsizlik oranı 2016 yılında %17 olarak gerçekleşmiştir. 2017 ve 2018 yıllarında tekrar artışa geçen genç işsizlik oranı sırasıyla %18,7 ve %22 olarak hesaplanmıştır. 2019 yılında bir miktar azalarak %19,4 olmuştur. KKTC’de genç işsizlik oranı 2020 yılında

yaklaşık 10 puan artarak %29,3'e yükselmiştir. 2021 yılında ise genç işsizlik oranı %21,4'e gerilemiştir. Hanehalkı İşgücü Anketlerine göre, genç işsizlik 2022 yılında %19,2'ye ve 2023 yılında %14,9'a gerilemiştir. 2024 yılı DPÖ Dördüncü Kalkınma Planı (2025-2029)'a göre KKTC genç işsizlik oranı %14,9 olarak tahmin edilmiştir.

Türkiye'de de genç işsizlik ciddi sorun oluşturmaya devam etmektedir. 2010-2016 yılları arasında %15 ile %20 arasında değişen genç işsizlik oranı, 2019'da %25,3'e kadar yükselmiştir. 2020 yılında bu oran %24,7 olarak gerçekleşmiştir. 2021 yılı sonunda genç işsizlik oranı %22,8'e gerilemiştir. TÜİK verilerine göre, 2022 yılı sonunda ise Türkiye'de genç işsizlik oranı %19,6 olarak gerçekleşmiştir. 2023 yıl sonu oranı ise %17,5 olarak hesaplanmıştır. Türkiye'de 2024 yılı sonunda 15-24 yaş aralığını kapsayan genç işsizlik oranı %16,2 olarak gerçekleşmiştir.

2012-2015 yılları arasında ciddi bir ekonomik krizle karşılaşan GKRY'de, genç işsizlik oranı 2013 yılında %38,9 ile rekor düzeye ulaşmıştır. 2016 yılından itibaren ekonominin toparlanmasıyla düşmeye başlayan genç işsizlik oranı, 2019 yılında %17,7 oranına inmiştir. 2020 yılında bu oran %17,6 olarak hesaplanmıştır. 2021 yılı sonunda GKRY'de genç işsizlik oranı %17,3'e gerilemiştir. 2022 yılı sonu için açıklanan genç işsizlik oranı ise %18,1'dir. 2023 yılı sonunda GKRY genç işsizlik oranı %16,6 olarak hesaplanmıştır. GKRY 2024 yıl sonu 15-24 yaşlarını kapsayan genç işsizlik oranı %13 olarak gerçekleşmiştir.

Grafik 6: Karşılaştırmalı Genç İşsizlik Oranları (%)

Kaynak: KKTC İstatistik Kurumu, CYSTAT, TÜİK, DPÖ DÖRDÜNCÜ 5 YILLIK KALKINMA PLANI (2025-2029)

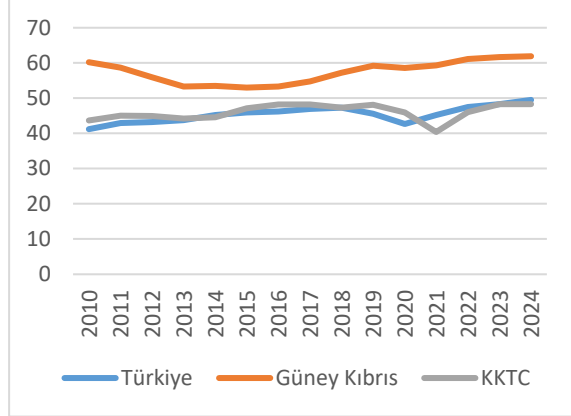
KKTC'de istihdam oranı 2010 yılında %43,7 iken 2016 ve 2017 yıllarında %48,2'ye kadar yükselmiştir. 2018 yılında 0,9 puan düşen bu oran, 2019 yılında tekrar yükselerek %48,1 olmuştur. 2020 yılında ise istihdam oranı %45,9'a gerilemiştir. 2021 yılında ise istihdam oranı gerilemeye devam ederek %40,4'e kadar düşmüştür. 2022 yılında istihdam oranı %46'ya kadar yükselmiştir. 2023 Hanehalkı İşgücü Anketi'ne göre, istihdam oranı %48,3'e ulaşmıştır. KKTC 2024 yılı DPÖ Dördüncü Kalkınma Planı istihdam oranı gerçekleşme tahmini %48,3 olarak hesaplanmıştır. Aynı planın 2029 istihdam oranı hedefi ise %50,4 olarak hesaplanmıştır.

Türkiye'deki istihdam oranı ise AB ortalamasına ve diğer gelişmiş ülke ekonomilerine göre oldukça düşüktür. 2010 yılında en düşük oran olan %41,2'den sonra, 2021 yılı sonunda %45,2 olarak gerçekleşmiştir. TÜİK verilerine göre, 2022 yılı sonunda ise istihdam oranı %47,5'e yükselmiştir. 2023 yıl sonu oranı ise %48,3 olarak gerçekleşmiştir. 2024 Aralık ayı oranı ise %49,5 olarak hesaplanmıştır.

GKRY, istihdam oranı bakımından KKTC ve Türkiye'den daha iyi durumdadır. 2010 yı-

linda %60,2 olan istihdam oranı, 2015 yılında %53'e kadar düşmekle birlikte, 2016 yılından itibaren tekrar artışa geçmiş ve 2019 yılı sonunda %59,2'e kadar yükselmiştir. 2020 yılında ise %58,6'a düşmüştür. 2021, 2022 ve 2023 yıllarında yeniden artış trendi yakalamış ve sırası ile %59,3, %61,1 ve %61,7 oranlarına yükselmiştir. GKRY istihdam oranı 2024 yılı sonunda %61,9 olarak hesaplanmıştır.

Grafik 7: Karşılaştırmalı İstihdam Oranları (%)

Kaynak: KKTC İstatistik Kurumu, CYSTAT, TÜİK, DPÖ DÖRDÜNCÜ 5 YILLIK KALKINMA PLANI (2025-2029)

3.3. Dış Ticaret Dengesi

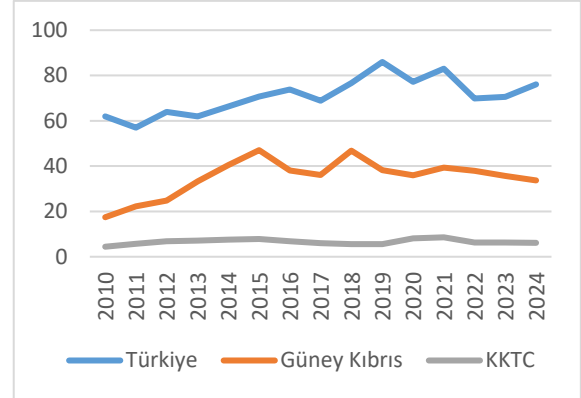
KKTC'de 2020 yılında ihracatın ithalatı karşılama oranı %8,1'e yükselmiştir. 2021 yılında ise bu oran %8,6'ya yükselmiştir. 2022 yılı sonunda ihracatın ithalatı karşılama oranı %6,2'ye gerilemiştir. 2023 yılı ticari verilerine göre, bu oran %6,3'e yükselmiştir. DPÖ Dördüncü Kalkınma Planı (2025-2029)'a göre 2024 yılında KKTC'de ihracatın ithalatı karşılama oranı %6,1 olarak tahmin edilmiştir.

TÜİK verilerine göre Türkiye'de ihracatın ithalatı karşılama oranı son 10 yılda artarak, 2019 yılında %86'ya kadar çıkmış ancak 2020'de %77,3'e düşmüştür. 2021 yılı sonunda ihracatın ithalatı karşılama oranı %83'e yükselmiştir. 2022 yılı sonunda bu

oran %69,9 olarak hesaplanmıştır. 2023 yılı oranı ise %70,6 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye 2024 yılı ihracatın ithalatı karşılama oranı %76,1 olmuştur.

GKRY'de ise 2010 yılında alt seviye olan %17,4 olarak gözlenen bu değer, 2018 yılında %46,9 olarak gerçekleşmiştir. 2019 ve 2020 yıllarında ise düşüş göstererek sırasıyla %38,3 ve %36 olmuştur. İhracatın ithalatı karşılama oranı 2021 yılı sonunda yükselerek %39,4'e ulaşmıştır. Bu oran, 2022 yılı sonunda %37,9 ve 2023 yılı sonunda %35,7'e gerilemiştir. GKRY 2024 yıl sonu ihracatın ithalatı karşılama oranı ise %33,6 olarak gerçekleşmiştir.

Grafik 8: Karşılaştırmalı İhracatın İthalatı Karşılama Oranı (%)

Kaynak: KKTC İstatistik Kurumu, CYSTAT, TÜİK, DPÖ DÖRDÜNCÜ 5 YILLIK KALKINMA PLANI (2025-2029)

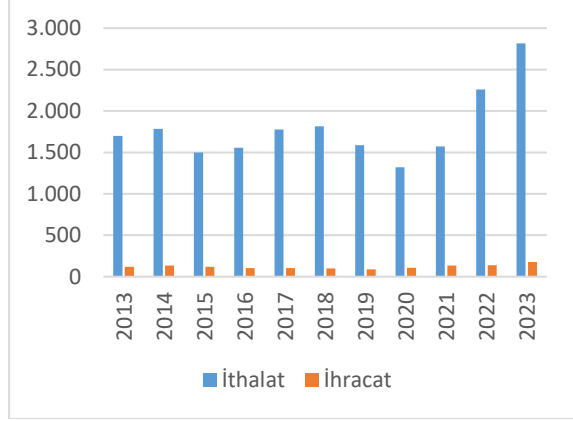
KKTC'de 2021 yılında ihracat bir önceki yıla göre %26,7 oranında artış göstererek 134,8 milyon dolara yükselmiştir. İthalat ise aynı dönemde %19,1 oranında artış gerçekleştirerek 1.572 milyon dolara ulaşmıştır.

2022 yılında ise ihracat bir önceki yıla göre %4,2 oranında artış gösterirken, ithalat %43,7 oranında artmıştır. Bahsi geçen dönemde ihracat yaklaşık 140 milyon dolar ve ithalat 2.259 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir.

2023 yılı sonunda, ihracat bir önceki yıla göre %25,5 oranında artış göstererek 176 milyon dolara ulaşmıştır. İthalat ise %24,7

oranında artış göstererek 2.817 milyon dolara yükselmiştir. DPÖ tahminlerine göre KKTC 2024 yılı ithalat miktarının 3.030 milyon dolara ulaşması beklenmektedir. 2024 ihracat tahmini ise 185 milyon dolar civarında hesaplanmıştır.

Grafik 9: KKTC İthalat ve İhracat Seyri (Milyon ABD Doları)

Kaynak: KKTC Ticaret Dairesi

2022 yılında bir önceki yıla göre dış ticaret açığı 1.437 milyon dolardan 2.119 milyon dolara yükselmiştir. 2023 yılında ise bir önceki yıla göre dış ticaret açığında %24,7 artış görülmüştür ve dış ticaret açığı 2.641 milyon dolara yükselmiştir. 2024 rakamları ile ilgili henüz bir açıklama yapılmamıştır.

Tablo 1: KKTC'nin 2022-2023 Dış Ticaret Dengesi

	2022 (Milyon \$)	2023 (Milyon \$)	Değişim (%)
İhracat	140	176	25,5
İthalat	2.259	2.817	24,7
Dış Ticaret Dengesi	-2.119	-2.641	24,6

Kaynak: KKTC Ticaret Dairesi

2023 verilerine göre KKTC'de en fazla ihraç edilen ürün yaklaşık 63 milyon dolar ile süt ürünleri olmuştur. Daha sonra yaklaşık 43 milyon dolar ile narenciye gelmektedir. Bu iki ürünün ihracattaki payı %60,1 gibi ciddi bir orandadır.

Tablo 2: İhraç Edilen Başlıca Ürünler

	2022 (Milyon \$)	2023 (Milyon \$)	Değişim (%)
1- Süt Ürünleri	52.959.979	63.110.400	19,2
2- Narenciye	24.282.888	42.885.943	76,6
3- Hurdalar	14.587.529	9.150.392	-37,3
4- Fişenkler ve Malzemeleri	12.840.021	9.497.467	-26,0
5- Narenciye Konsantresi	3.500.595	5.056.275	44,4
6- Keçi Boy-nuzu (Bütün, Toz, Öğütülmüş, Çekirdek)	2.061.067	137.970	-93,3

Kaynak: KKTC Ticaret Dairesi

2023 yılında en fazla ithal edilen ürün yaklaşık 331 milyon dolar ile yakıt olmuştur. Fuel Oil (Motorin) 107 milyon dolar ile ikinci sıradadır. Bahsi geçen yılda, taşıt araçları 321 milyon dolar ile diğer önemli bir ithal üründür. İnşaat demiri ithalatı ise yaklaşık 19 milyon dolar ile dördüncü sırada yer almaktadır.

Tablo 3: İthal Edilen Başlıca Ürünler

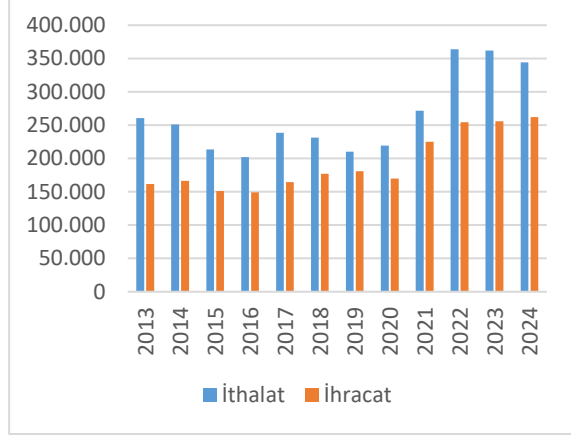
	2022 (Milyon \$)	2023 (Milyon \$)	Değişim (%)
1- Yakıt	299.046.692	330.517.657	10,5
2- Fuel Oil (Motorin)	221.922.053	106.679.850	-51,9
3- Taşıt Araçları	155.273.052	321.354.693	107
4- İnşaat Demiri	68.520.457	18.946.877	-72,3
5- Kon-feksiyon	49.229.290	60.944.806	23,8
6- Alkollü İçkiler	44.307.008	96.347.508	117,5
7- Sanayi Makineleri	42.902.934	47.860.578	11,6
8- Cep Telefonları	40.815.320	50.180.760	22,9
9- Hayvan Yemleri	38.287.036	42.166.666	10,1
10- Arpa	35.667.590	23.460.993	-34,2
11- İlaçlar	35.114.063	53.782.019	53,2

Kaynak: KKTC Ticaret Dairesi

Türkiye'de 2024 yılı sonunda gerçekleşen ihracat bir önceki yıla göre %2,4 oranında

artarak 261,9 milyar dolara yükselmiştir. İthalat ise %5 oranında azalarak 344 milyar dolara gerilemiştir.

Grafik 10: Türkiye İthalat ve İhracat Seyri (Milyon ABD Doları)

Kaynak: TÜİK

Bu gelişmelerin etkisiyle dış ticaret açığı 2024 yılı sonunda bir önceki yıla göre %22,7 oranında azalarak 82 milyar dolar olmuştur.

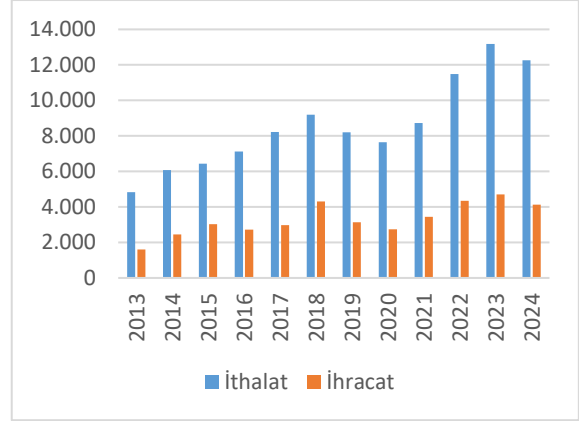
Tablo 4: Türkiye'nin 2023-2024 Dış Ticaret Dengesi

	2023 (Mil. \$)	2024 (Mil. \$)	Değişim (%)
İhracat	255.627	261.855	2,4
İthalat	361.967	344.020	-5,0
Dış Ticaret Dengesi	-106.339	-82.165	-22,7

Kaynak: TÜİK

2024 yılı sonunda GKRY'de ihracat bir önceki yıla göre %12,5 oranında azalarak 4 milyar 122 milyon Avro olmuştur. İthalat ise %7 oranında azalarak 12 milyar 256 milyon Avro olmuştur.

Grafik 11: GKRY İthalat ve İhracat Seyri (Milyon Avro)

Kaynak: CYSTAT

GKRY'de 2024 yılında dış ticaret açığı ise %4,0 azalarak 8 milyar 471 milyon Avro'dan 8 milyar 134 milyon Avro'ya gerilemiştir.

Tablo 5: GKRY'nin 2023-2024 Dış Ticaret İstatistikleri

	2023 (Mil. Avro)	2024 (Mil. Avro)	Değişim (%)
İhracat	4.709	4.122	-12,5
İthalat	13.180	12.256	-7,0
Dış Ticaret Dengesi	-8.471	-8.134	-4,0

Kaynak: CYSTAT

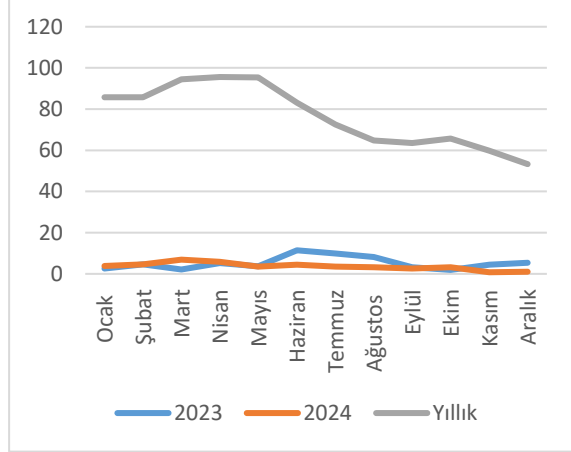
3.4. Enflasyon

KKTC enflasyonu, döviz artışının yaşandığı 2018 yılında %29,96 olarak gerçekleşmiştir. 2019 yıl sonu enflasyonu ise %11,66'ya düşmüştür. 2020 yılında enflasyon tekrar artmış ve yılsonu enflasyon %15,03 olarak gerçekleşmiştir. 2021 yılında ise özellikle üçüncü çeyrekte artan navlun ve emtia fiyatları ile Türk Lirasındaki değer kaybı enflasyonu artıran faktörler olmuştur. 2021 yılı sonunda yıllık enflasyon %46,09'a ve 2022 yılı sonunda ise %94,51'e ulaşmıştır.

Sonuç olarak, KKTC ekonomisi 1994 yılından itibaren en yüksek enflasyon rakamı ile karşı karşıya kalmıştır. 1994 yılından 2002

yılı ortalarına kadar yüksek seyreden enflasyon, daha sonraki yıllarda daha düşük seviyelerde seyretmiştir. Uzun yıllar %20'lerin altında hatta tek haneli rakamlarda kalan enflasyon, 2017 yılından itibaren yükselmeye başlamıştır. Rusya-Ukrayna savaşı ve TL'deki değer kaybıyla enflasyon çok yüksek seviyelere ulaşmıştır.

Grafik 12: KKTC'nin Enflasyon Gelişim Seyri (%)

Kaynak: KKTC İstatistik Kurumu

2023 yıl sonu KKTC enflasyonu %83,63 olarak gerçekleşmiştir. KKTC İstatistik Kurumu verilerine göre 2024 yılı sonunda TÜFE enflasyon oranı daha da azalarak %53,29 olarak gerçekleşmiştir.

Süreç, Türkiye'de de benzer şekilde ilerlemiştir. 2020 yılında %14,6 olan enflasyon 2021 yılında %36,08'e yükselmiştir. Türkiye'de 2022 yılı %64,27 enflasyon ile kapanmıştır.

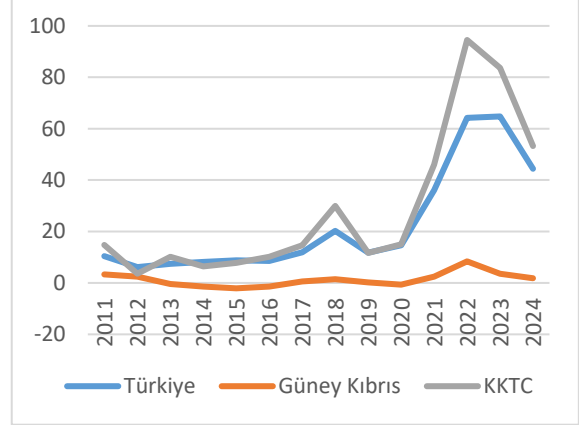
TÜİK, Türkiye için 2023 yılı enflasyon oranının %64,77 olarak hesaplandığını açıklamıştır. 2024 yılı enflasyonu ise %44,38 olarak gerçekleşmiştir.

GKRY'de ise enflasyon özellikle Avrupa Para Birimine geçtikten sonra düşük seyretmekle birlikte ekonominin daraldığı dönemlerde tüketici fiyat endeksi deflasyonist yani eksi olarak gerçekleşmektedir.

GKRY'de 2020 yılında %0,64 olan yıllık enflasyon, 2021 yılında %2,45'e ulaşmıştır. 2022 yılı sonunda yıllık enflasyon %8,39 olarak gerçekleşmiştir.

GKRY'de yıllık enflasyon, 2023 yılında %3,53 olurken bu oran 2024 yılında %1,81 olarak gerçekleşmiştir.

Grafik 13: Karşılaştırmalı Enflasyon Oranları (%)

Kaynak: KKTC İstatistik Kurumu, CYSTAT, TÜİK

Küresel ekonomik gelişmelere bağlı olarak 2023 yılından itibaren enflasyonist baskıların azalması ile birlikte küresel enflasyonun azaldığı gözlemlenmektedir. Buna rağmen döviz kurlarında yaşanan gelişmeler ve diğer jeopolitik gelişmelere bağlı olan Türkiye ve KKTC coğrafyalarında kırılgan yapının sürmekte olduğu değerlendirilmektedir.

3 ülkenin ana mal grupları açısından enflasyonun yıllık artış seyri Tablo 6'da yer almaktadır.

Tablo 6: Ana Mal Grupları Değişim (%)

	GKRY	T.C.	KKTC
Gıda ve Alkolsüz İçecekler	3,34	43,58	51,62
Alkollü İçecekler ve Tütün	2,05	39,28	43,25
Giyim ve Ayakkabı	-0,28	32,32	76,79
Konut, Su, Elektrik, Gaz ve diğer Yakıtlar	1,19	69,03	55,26
Mobilya, Ev Aletleri ve Ev Bakım Hizmetler	-0,45	38,72	59,02
Sağlık	1,24	47,63	73,13
Ulaştırma	-0,50	25,88	24,84
Haberleşme	0,53	34,08	63,92
Eğlence ve Kültür	2,23	37,57	52,52
Eğitim	2,81	91,64	99,32
Lokanta ve Oteller	5,43	57,13	39,46
Çeşitli Mal ve Hizmetler	2,91	43,3	81,36
TOPLAM	1,81	44,38	53,29

Kaynak: KKTC İstatistik Kurumu, CYSTAT, TÜİK

2024 yılı sonunda, KKTC’de ana mal gruplarındaki yıllık değişime bakıldığında, en fazla artışın %99,32 ile Eğitim mal grubunda olduğu görülmektedir. Bu mal grubundan sonra, %81,36 ile Çeşitli Mal ve Hizmetler grubu gelmektedir. Giyim ve Ayakkabı grubu ise %76,79 ile üçüncü sıradadır. Sağlık mal grubu değişim oranı ise %73,13 olarak gerçekleşmiştir. Yıllık değişimin en az olduğu mal grupları ise sırasıyla %24,84 ile Ulaştırma ve %39,46 ile Lokanta ve Oteller mal gruplarıdır.

2024 yılı sonunda, Türkiye’de ana mal gruplarındaki yıllık değişime bakıldığında, en fazla artış %91,64 ile Eğitim mal grubunda olmuştur. Bu mal grubundan sonra, %69,03 ile Konut grubu gelmektedir. Üçüncü olarak %57,13 ile Lokanta ve Oteller mal grubu gelmektedir. Yıllık değişimin en az olduğu mal grupları ise sırasıyla %25,88 ile Ulaştırma ve %32,32 ile Giyim ve Ayakkabı mal gruplarıdır.

2024 yılı sonunda GKRY’de ana mal gruplarındaki yıllık değişime bakıldığında, en fazla artış %5,43 ile Lokanta ve Oteller mal grubunda olmuştur. Bu mal grubundan sonra, %3,34 ile Gıda ve Alkolsüz İçecekler gelmektedir. %2,91 ile Çeşitli Mal ve Hizmetler grubu sonraki sırayı almaktadır. %0,50 ile Ulaştırma, %0,45 ile Mobilya, Ev Aletleri ve Ev Bakım Hizmetleri ve %0,28 ile Giyim ve Ayakkabı mal gruplarında ise negatif yönde enflasyon oluşmuştur.

3.5. Bütçe

2020 yılında GKRY’de bütçe açığının GSYİH’ya oranı %-5 hesaplanırken, Türkiye’de bu oran %-3,5 olmuştur. KKTC’de ise 2020 yılında bütçe açığının GSYİH’ya oranı %-5,8 olarak hesaplanmıştır.

2021 yılı sonunda, GKRY’de bütçe açığının GSYİH’ya oranı %-1,8 olarak hesaplanmıştır. Türkiye’de, de benzer şekilde, bütçe açığının GSYİH oranı %-1,8 olmuştur. KKTC’de ise 2021 yılı sonunda bütçe açığının GSYİH’ya oranı %-4,9 olarak hesaplanmıştır.

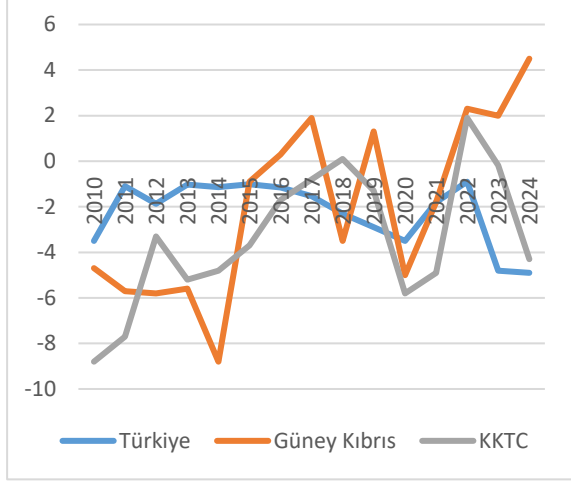
2022 yılında Rusya-Ukrayna savaşının başlaması ve ekonominin olumsuz etkilenmesi, Türkiye, GKRY ve KKTC bütçelerini de zorlamıştır. 2022 yılında bütçe açığının GSYİH’ya oranı Türkiye’de %-0,9 ve GKRY’de ise %2,3 olmuştur. KKTC’de ise bu oran %1,9 olarak gerçekleşmiştir.

6 Şubat 2023 tarihinde Türkiye’de meydana gelen büyük deprem sonrası bütçe giderleri büyük ölçüde artmıştır. Bu nedenle bütçe açığının GSYİH’ya oranı %-4,8 oranına yükselmiştir. 2024 yılında Türkiye’nin bütçe açığının GSYİH’ya oranı %-4,9 olmuştur.

GKRY 2023 bütçe açığının GSYİH’ya oranı %2 olarak gerçekleşmiştir. GKRY 2024

bütçe açığının GSYİH'ya oranı %4,5 olarak hesaplanmıştır. 2023 yılında KKTC'de ise bu oran %-0,2 olmuştur. KKTC 2024 yılı DPÖ planı tahmini oranı ise %-4,3 olarak hesaplanmıştır.

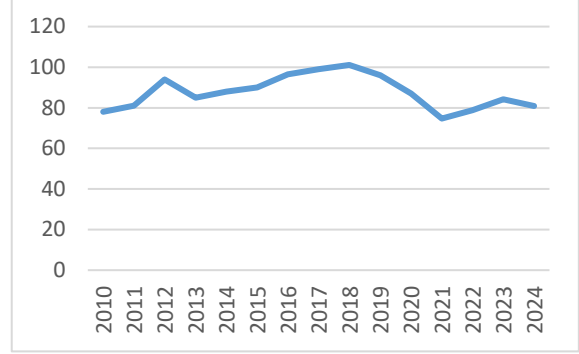
Grafik 14: Karşılaştırmalı Bütçe Açığının GSYİH'ya Oranı (%)

Kaynak: KKTC İstatistik Kurumu, CYSTAT, TÜİK, DPÖ DÖR-DÜNCÜ 5 YILLIK KALKINMA PLANI (2025-2029)

KKTC'de mahalli gelirlerin yerel giderleri karşılama oranı 2018 yılında %101 seviyesine çıkarken 2019 yılında %96, 2020 yılında %87 seviyesine kadar gerilemiştir. 2021 yılında ise bu oran %74,7 seviyesine gerilemiştir. 2022 yılı sonunda bu oran %78,9'a yükselmiştir. 2023 yılı sonunda ise bu oran %84,2 olarak gerçekleşmiştir. 2024 yılı mahalli gelirlerin yerel giderlere oranı %80,8 seviyesine gerilemiştir. 2024 yılında mahalli gelirler ile yerel giderler karşılaştırıldığında, 13 milyar 498 milyon TL açık verilmiştir.

Grafik 15: KKTC Mahalli Gelirlerin Yerel Giderleri Karşılama Oranı (%)

Kaynak: KKTC Maliye Bakanlığı

KKTC'de 2019 yılında gerçekleşen gelirler, bütçe tahmininin %21,64 üzerindeyken 2020 yılında gelirler bütçe tahmininin altında seyretmiştir. Yılsonu itibarıyla vergi gelirleri bütçe tahmininin %90'ı düzeyinde gerçekleşirken kamunun mükellefiyetlerini yerine getirebilmesinde Türkiye Cumhuriyeti'nin sunduğu krediler kapsamındaki kamu maliyesinin desteklenmesi kalemi önemli rol oynamıştır.

KKTC'de 2020 yılı sonunda 1 milyar 65 milyon TL'nin üzerinde açık veren yerel bütçe, 2021 yılı sonunda 1 milyar 311 milyon TL ve 2022 yılı sonunda 1 milyar 462 milyon TL açık vermiştir. 2023 yılı sonunda ise yerel bütçede 915 milyon TL açık verilmiştir. 2024 yılı sonuna bakıldığında 6 milyar 944 milyon TL açık verildiği gözlemlenmiştir. 2021 yılı sonunda oluşan yerel bütçe açığı yerel gelirlerin %17,3'ünü oluştururken, 2022 yılı sonunda oluşan yerel bütçe açığı yerel gelirlerin %8,7'sine denk gelmiştir. 2023 yılı yerel bütçe açığı yerel gelirlerin %2,8'ine denk gelmektedir. KKTC'de 2024 yılı yerel bütçe açığı yerel gelirlerin %11'ine denk gelmektedir.

Tablo 7: 2023–2024 Yerel Bütçe Açık/Fazla

	2023	2024
Mahalli Gelirler (TL)	28.614.255.708	56.630.328.571
Yerel Giderler (TL)	33.976.266.407	70.128.451.881
Açık/Fazla (TL)	-5.362.010.699	-13.498.123.310

Kaynak: KKTC Maliye Bakanlığı

Mahalli gelirlerin yerel giderleri karşılama oranı 2021 yılı sonunda %74,7 iken; 2022 yılı sonunda bu oran %78,9 düzeyine yükselmiştir. 2023 yılı sonunda ise %84,2'ye yükselmiştir. 2024 yılında ise bu rakam %80,8 olmuştur.

2023 yılı sonunda mahalli gelirler 28,6 milyar TL'ye ulaşmıştır. Rakamlara göre, mahalli gelirler bu dönemde öngörülenden yaklaşık %33 oranında fazla gerçekleşmiştir.

2024 yılı sonunda mahalli gelirler 56,6 milyar TL'ye ulaşmıştır. Rakamlara göre, mahalli gelirler bu dönemde öngörülenden yaklaşık %11 oranında fazla gerçekleşmiştir. 2024 yılı sonunda mahalli gelirlerin yerel giderleri karşılama oranı %80,8 olarak gerçekleşmiştir.

KKTC kamu maliyesi gelirleri 5 ana kalemden oluşmaktadır. Bunlar sırasıyla 1) Vergi Gelirleri, 2) Vergi Dışı Gelirler, 3) Sermaye Gelirleri, 4) Alınan Bağış, Yardımlar ve Krediler ve 5) Diğer Gelirlerdir.

KKTC'de 2020 yılında gelirler bütçesinde 5,4 milyar TL olarak tahmin edilen vergi gelirlerinin 4,9 milyar TL'si tahsil edilebilmiş, %10 oranında bir performans kaybı yaşanmıştır. Ekonomik faaliyetlerle doğrudan ilişkilendirilebilecek gelir kalemlerindeki performans kaybı, 2021 yılı birinci, ikinci ve üçüncü çeyreğinde de devam etmiştir. Ancak, 2021 yılı dördüncü çeyrekte artan vergi

gelirleri sayesinde, yıl sonu itibarıyla bütçede öngörülen 5,4 milyar TL vergi gelirinden %10,5 oranında fazla vergi geliri elde edilmiştir. 2022 yılı sonunda ise 6,8 milyar TL olarak öngörülen vergi gelirleri, tahmin edilenin üzerinde 13,4 milyar TL olarak gerçekleşmiştir.

2023 yılı sonunda 20,5 milyar TL olarak öngörülen vergi gelirleri, tahmin edilenin üzerinde 27,1 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Bu bağlamda, öngörülen vergi gelirlerinden %32,2 oranında daha fazla vergi geliri elde edilmiştir.

2024 yılı sonunda 49,7 milyar TL olarak öngörülen vergi gelirleri, tahmin edilenin üzerinde yaklaşık 51,4 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Bu bağlamda, öngörülen vergi gelirlerinden %3,5 oranında daha fazla vergi geliri elde edilmiştir.

2024 yılı sonunda, Gelir Vergisi'nden 2024 yılı bütçesinde öngörülenden yaklaşık 2 milyar TL daha fazla gelir elde edilmiştir. Kurumlar Vergisi'nde ise öngörülenden yaklaşık 527 milyon TL daha fazla gelir toplanmıştır.

2024 yılı sonunda Motorlu Taşıtlar Vergisi'nden 2024 yılı bütçesinde öngörülenden yaklaşık 67 milyon TL daha az gelir elde edilirken, Mülkiyet Üzerinden Alınan Vergilerde ise öngörülenden yaklaşık 60 milyon TL daha az gelir toplanmıştır.

Gümrük Vergilerinde 2024 yılı bütçede öngörülenden yaklaşık 159 milyon TL fazla olmuştur. İthalattan Alınan Katma Değer Vergisi'nden ise öngörülenden yaklaşık 1,5 milyar TL daha az gelir elde edilmiştir.

Vergi Dışı Gelirler kaleminde önemli yer tutan Fon Gelirleri 2024 yılı sonunda %3,3 öngörülenden daha az olmuştur. Buna bağlı olarak, 196 milyon TL dolaylarında daha az

fon geliri elde edilmiştir. 2024 yılı sonunda yaklaşık 5 milyar 93 milyon TL'yi bulması beklenen FİF gelirleri, 4 milyar 941 milyon TL olarak gerçekleştirmiş ve 152 milyon TL civarında daha az gelir elde edilmiştir.

2020 yılında, KKTC Maliye Bakanlığı verilerine göre, 1.065 milyon TL yerel açık ve DPÖ'nün açıkladığı 21.407 milyon TL GSYİH göz önünde bulundurulduğunda 2020 yılında yerel açığın GSYİH'ya oranı %5 civarındadır. Bu oran 2013 yılındaki %5,4 oranından sonra gelen en yüksek oran olarak dikkat çekmektedir. 2021 yılında yerel açığın GSYİH'ya oranı %4,4 olarak hesaplanmıştır. 2022 yılı için %1,98 olarak gerçekleşmiştir. 2023 yılı yerel açığın GSYİH'ya oranı %0,7 olarak hesaplanmıştır. KKTC 2024 DPÖ tahmini rakamı ise %3,1 olarak hesaplanmıştır.

Grafik 16: KKTC'de Yerel Açık- GSYİH Oranı (%)

Kaynak: KKTC Maliye Bakanlığı, KKTC İstatistik Kurumu, DPÖ DÖRDÜNCÜ 5 YILLIK KALKINMA PLANI (2025-2029)

Türkiye'de 2022 yılı sonunda, merkezi bütçe gelirleri bir önceki yıla göre %99,9 oranında artarak 2 trilyon 802 milyar 355 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. Bütçe giderleri ise bir önceki yıla kıyasla %83,4 oranında artarak 2 trilyon 941 milyar 420 milyon TL olarak gerçekleştiği görülmektedir.

Türkiye'de 2023 yılı sonunda ise merkezi bütçe gelirleri bir önceki yıla göre %85,8 oranında artarak 5 trilyon 207 milyar 566 milyon TL olarak gerçekleşirken, bütçe giderleri %124 oranında artarak 6 trilyon 588 milyar 16 milyon TL olarak gerçekleşmiştir.

Türkiye'de 2024 yılı sonunda ise merkezi bütçe gelirleri bir önceki yıla göre %66,5 oranında artarak 8 trilyon 670 milyar 863 milyon TL olarak gerçekleşirken, bütçe giderleri %63,6 oranında artarak 10 trilyon 777 milyar 9 milyon TL olarak gerçekleşmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti merkezi yönetim bütçesi 2023 yılı sonunda 1 trilyon 380 milyar 450 milyon TL açık vermiş iken, 2024 yılı sonunda ise 2 trilyon 106 milyar 146 milyon TL açık vermiştir.

2023 yılı sonunda 705 milyar 835 milyon TL faiz dışı açık verilmiş iken, 2024 yılı sonunda ise 835 milyar 690 milyon TL faiz dışı açık verilmiştir.

Türkiye Merkezi Yönetim bütçe gelirlerindeki artış incelendiğinde ise 2023 yılında vergi gelirlerinin bütçe tahminine göre gerçekleşme oranı %40,7 daha fazla olarak gerçekleşmiştir. 2024 yılında ise vergi gelirlerinin bütçe tahminlerine göre %1,4 daha az olarak gerçekleştiği görülmektedir.

Vergi türleri itibarıyla bakıldığında 2024 yılında 2023 yılına göre, gelir vergisi %120,1 kurumlar vergisi %13,2, dahilde alınan katma değer vergisi %96,4, özel tüketim vergisi %56,4, banka ve sigorta muameleleri vergisi %158,8 ithalde alınan katma değer vergisi %40,5, damga vergisi %78,9, harçlar %59,6 ve diğer vergi gelirleri %40,5 artış göstermektedir.

2010 yılında GKRY'de bütçe açığının GSYİH'ya oranı, Maastricht kriterlerinin üzerinde, %4,7 olarak gerçekleşmişti.

2012'den sonra krizle birlikte bütçe açıkları daha da çok artarak 2014 yılında %8,7 ile en yüksek düzeyine geçmişti. Troyka ile yapılan anlaşma çerçevesinde %10'u bulan maaş kesintileri, memur sayısını azaltma dâhil alınan mali tedbirlerin sonucunda 2016 ve 2017 yıllarında bütçe fazlası verilmişti. 2018 yılında ise özelleştirilen Koope-ratif Merkez Bankası ile Hellenic Bank anlaşması çerçevesinde ödenmesi gereken 1.725 milyon Avronun bütçeden karşılan-masının etkisiyle bütçe açığının GSYİH oranı %3,7 olmuştu. (Bu aktarma olmasaydı verilecek bütçe fazlasının GSYİH oranı %4,5 olacaktı). 2019 yılında bütçe 323,6 milyon euro artıya geçerek, GSYİH'nın %1,5'i kadar fazla verilmiştir. 2020 yılında ise 1.193,2 milyon Avro ile GSYİH'nın %5,7'si kadar bütçe açığı verilmiştir. 2021 yılı sonunda ise GKRY'de 409,3 milyon Avro tutarındaki bütçe açığının GSYİH'ya oranı %1,8 olmuştur. 2022 yılında ise bütçe açığının GSYİH'ya oranı %2,3 olmuştur.

2024 yılı sonunda bütçe giderleri bir önceki yıla kıyasla %1,5 oranında artarak 13 milyar 328 milyon Avro olmuştur. Sosyal yardımlar ise yaklaşık 120 milyon Avro (%2,7 oranında) artarak 4 milyar 500 milyon Avro'ya ulaşmıştır.

Bütçe gelirlerinde ise 2024 yılı sonunda bir önceki yıla göre toplamda 1 milyar 74 milyon Avro (%7,8 oranında) artış gerçekleşerek 14 milyar 836 milyon Avro olmuştur. KDV gelirleri ise 2024 yılı sonunda bir önceki yıla göre %5,6 oranında artış göstermiştir.

Tablo 8: GKRY 2023 ve 2024 Yılı Bütçe Gelir ve Giderleri

	2023 (Milyon €)	2024 (Milyon €)	Değişim (%)
Gelirler	13.762	14.836	7,8
Giderler	13.130	13.328	1,5
Denge	632	1.508	138,6

Kaynak: CYSTAT

3.6. Bankacılık

2023 yılı sonunda aktif büyüklük 228 milyar 722 milyon TL olmuştur. 2024 yılı sonunda ise bir önceki yılın aynı dönemine göre %44,1 artış göstererek 329 milyar 507 milyon TL olmuştur.

Toplam brüt krediler son bir yılda %42,3 artarak 130 milyar 954 milyon TL olmuştur. Mevduatlar ise son bir yılda %37,3 artarak 256 milyar 355 milyon TL'ye ulaşmıştır. Görüleceği üzere son bir yılda mevduatlar diğer bir deyişle tasarruflar, kredilerden diğer bir deyişle yatırımlardan ve hane halkı harcamalarından daha az artmıştır. Bu durum ekonominin hızlandığını göstermektedir. Bankaların özkaynakları son bir yılda %102,2 artarak 34 milyar TL'ye ulaşmıştır.

Tablo 9: Bankacılık Aktif/Pasif Bilançosu (Mil. TL)

	Aralık 2022	Aralık 2023	Aralık 2024
Nakit ve Nakit Benzeri	42.633	74.496	115.260
MDC	15.443	41.669	54.747
Toplam Brüt Krediler	56.587	92.047	130.454
Aktif/Pasif Toplamı	125.332	228.722	329.507
Mevduat	104.325	186.718	256.355
Bankalara Borçlar	6.082	13.690	19.621
Özkaynaklar	9.279	16.819	34.001

Kaynak: KKTMB

Tablo 10: Aktif/Pasif Bilançosu (Değişim, %)

	2023 Artış	2024 Artış
Nakit ve Nakit Benzeri	74,7	54,7
MDC	169,8	31,4
Toplam Brüt Krediler	62,7	42,3
Aktif/Pasif Toplamı	82,5	44,1
Mevduat	79	37,3
Bankalara Borçlar	125,1	43,3
Özkaynaklar	81,3	102,2

Kaynak: KKTCMB

Krediler içerisinde en büyük pay %70,2 ile İşletme Kredilerindir. İşletme Kredileri son bir yılda %39,1 artarak 88 milyar 867 milyon TL'ye yükselmiştir. Toplam Kredilerin %17,4 oranındaki Tüketici Kredileri, son bir yılda %39,8 artarak 22 milyar 42 milyon TL olmuştur. Kredi Kartlarındaki artış ise son bir yılda %95,5 olmuştur. Toplam kredi büyüklüğü ise 2023 yılı sonunda 87 milyar 871 milyon TL iken 204 yılı sonunda 126 milyar 546 milyon TL'ye ulaşmıştır.

Tablo 11: Toplam Krediler (Milyon TL)

	Aralık 2022	Aralık 2023	Aralık 2024
İşletme Kredileri	40.001	63.900	88.867
Tüketici Kredileri	9.377	15.769	22.042
Kredi Kartları	1.771	3.413	6.674
Diğer Krediler	2.798	4.789	8.963
Toplam Krediler	53.947	87.871	126.546

Kaynak: KKTCMB

Tablo 12: Toplam Krediler (Değişim %)

	2023 Artış	2024 Artış
İşletme Kredileri	59,7	39,1
Tüketici Kredileri	68,2	39,8
Kredi Kartları	92,8	95,5
Diğer Krediler	71,2	87,2
Toplam Krediler	62,9	44,0

Kaynak: KKTCMB

Toplam Mevduatların %68,7'sini oluşturan Tasarruf Mevduatları %35,6 artarak 176 milyar 155 milyon TL'ye yükselmiştir. Ticari Mevduatlar ise son bir yılda %32,8 oranında artarak 62 milyar 258 milyon TL'ye yükselmiştir. Resmi Mevduatlar son bir yılda %57,7 artarak 9 milyar 943 milyon TL olmuştur.

Mevduattaki artışın bir kısmının dövizde görülen artıştan kaynaklandığı düşünülmektedir. Döviz mevduatlarının toplam mevduat içindeki payı 2024 yılı sonu itibarıyla %75 olmuştur.

Tablo 13: Toplam Mevduatlar (Milyon TL)

	Aralık 2022	Aralık 2023	Aralık 2024
Tasarruf	72.404	129.916	176.155
Ticari	25.888	46.882	62.258
Resmi	4.368	6.304	9.943
Diğer	1.664	3.615	7.999
Toplam Mevduat	104.325	186.718	256.355

Kaynak: KKTCMB

Tablo 14: Toplam Mevduatlar (Değişim %)

	2023 Artış	2024 Artış
Tasarruf	79,4	35,6
Ticari	81,1	32,8
Resmi	44,3	57,7
Diğer	117,3	121,3
Toplam Mevduat	79	37,3

Kaynak: KKTCMB

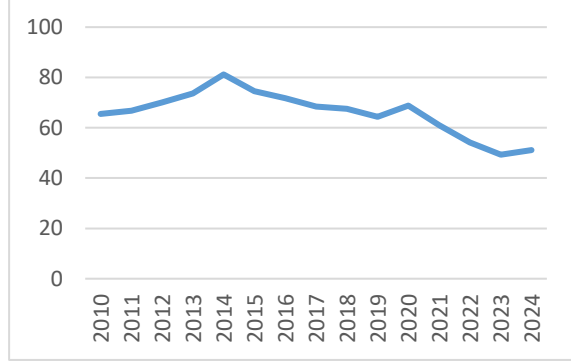
Kredi ve mevduat oranlarına bakıldığında, KKTC ekonomisinin genel olarak yüksek tasarruf oranına sahip olduğu ve yatırımların milli gelir içerisindeki payının düşük seyrettiği gözlemlenmektedir.

2010 yılında %65,5 olan kredi mevduat oranı 2014 yılında %81,2'e kadar yükselmiştir. Bu tarihten itibaren bu oran azalmaya başlamış ve 2020 yılında %68,8 olmuştur. 2021 yılı sonunda %61,1'e düşen kredi mevduat oranı, 2022 yılı sonunda %54,2'ye geri

leyerek oldukça düşük bir orana düşmüştür. 2023 yılı sonunda ise bu oran daha da gerileyerek %49,3 olmuştur. KKTC’de 2024 yılı için kredi/mevduat oranı %51,1 olarak gerçekleşmiştir.

2023 yılında kredi mevduat oranı %49,3 olarak en düşük orana gerilemiştir. 2024 yılında ise bu oran biraz artmış ve %51,1 olarak gerçekleşmiştir.

Grafik 17: Kredi/Mevduat Oranı (%)

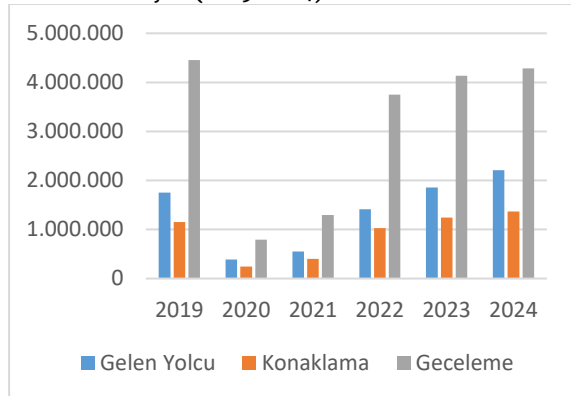

Kaynak: KKTCMB

3.7. Turizm

2020 yılında bir önceki yıla göre gelen yolcu (KKTC uyruklular hariç) sayısı %77,8 azalarak 388.837 olarak gerçekleşmişti. Konaklama ve geceleme sayısı ise sırasıyla %78,7 ve %82,2 azalarak yine sırasıyla 244.614 ve 791.959’a düşmüştür.

Grafik 18: KKTC Gelen Yolcu, Konaklayan Kişi ve Geceleme Sayısı (2019-2024)

Kaynak: KKTC Turizm Planlama Dairesi

2021 yılında dünyada ve ülkemizde normalleşmenin başlamasıyla birlikte turizm sektörü de canlanmaya başlamıştır. 2021 yılı gelen yolcu sayısı, 2020 yılına göre %42 oranında artarak 388.837’den 552.312’e yükselmiştir.

2022 yılı sonunda bir önceki yıla göre gelen yolcu (KKTC uyruklular hariç) sayısı %156,6 oranında artarak 1 milyon 415 bin olmuştur.

2023 yılı sonunda bir önceki yıla göre gelen yolcu (KKTC uyruklular hariç) sayısı yaklaşık 1 milyon 854 bin olmuştur. Bu sayı bir önceki yılın aynı dönemine göre %31,1 artış göstermiştir. Bahsi geçen dönemde konaklayan kişi ve geceleme sayıları ise sırasıyla %20,5 ve %10,3 oranında artış göstermiştir.

2024 yılına bakıldığında bir önceki yıla göre gelen yolcu (KKTC uyruklular hariç) sayısı yaklaşık 2 milyon 209 bin olmuştur. Bu sayı bir önceki yılın aynı dönemine göre %19,1 artış göstermiştir. Bahsi geçen dönemde konaklayan kişi ve geceleme sayıları ise sırasıyla %9,9 ve %3,6 oranında artış göstermiştir.

2021 yılında Türkiye’ye gelen yabancı ziyaretçi sayısı bir önceki yıla göre %85,5 oranında artarak 29 milyon 357 bin kişiye yükselmiştir. 2022 yılı sonunda ise bir önceki yılın aynı dönemine göre bu sayı %75 oranında artarak 51 milyon 369 bin kişiye ulaşmıştır.

2023 yılı sonunda Türkiye’ye gelen yabancı ziyaretçi sayısı bir önceki yılın aynı dönemine kıyasla %11,1 oranında artış göstermiştir. Bahsi geçen dönemde gelen ziyaretçi sayısı 57 milyon 77 bin kişiyi bulmuştur.

2024 yılı sonunda Türkiye’ye gelen yabancı ziyaretçi sayısı ise bir önceki yıla göre %9 oranında artış göstererek 62 milyon 232 bin kişi olmuştur.

Türkiye’nin 2019 yılında 42,9 milyar dolar olan turizm gelirleri 2020 yılında %64 azala-

rak 15,2 milyar dolara gerilemiştir. 2021 yılında ise Türkiye'nin turizm gelirleri 30,3 milyar dolara yükselmiştir. 2022 yılı sonunda ise turizm gelirleri 49,9 milyar dolar olmuştur. 2023 yılı sonunda ise turizm gelirlerinde bir önceki yılına göre %12,1 artış ile 55,9 milyar dolara ulaşmıştır. 2024 yılında ise Türkiye'nin turizm gelirleri %8,3 artarak 60,5 milyar dolara yükselmiştir.

GKRY'de 2020 yılında GKRY'ne gelen turist sayısı bir önceki yıla göre %84,1 azalmıştır. 2021 yılında normalleşmenin başlamasıyla, GKRY'ne gelen turist sayısında bir önceki yıla göre %206,7 oranında büyük bir artış yaşanmıştır. 2021 yılında GKRY'ne gelen turist sayısı yaklaşık 2 milyonu bulmuştur. 2022 yılı sonunda ise bir önceki yıla göre bu sayı %65,3 oranında artarak 3,2 milyona ulaşmıştır. 2023 yılı sonunda GKRY'ne gelen turist sayısı bir önceki yılın aynı dönemine göre %20,1 artış göstererek yaklaşık 3,8 milyona ulaşmıştır. 2024 yılı verileri henüz açıklanmamıştır.

2020 yılında, turizm gelirleri 392 milyon Avro olan GKRY'nde, 2021 yılı sonunda bu rakam %286,1 artış ile 1.513 milyon Avro'ya yükselmiştir. GKRY'nin turizm gelirleri 2022 yılı sonunda ise 2.439 milyon Avro'ya ulaşmıştır. 2023 yılı sonu itibarıyla turizm gelirleri bir önceki yılın aynı dönemine göre %22,6 artarak 2.991 milyon Avro olarak gerçekleşmiştir. GKRY'nin 2024 yıl sonu itibarıyla turizm gelirleri bir önceki yıla göre %7,3 oranında artarak 3.209 milyon avroya yükselmiştir.

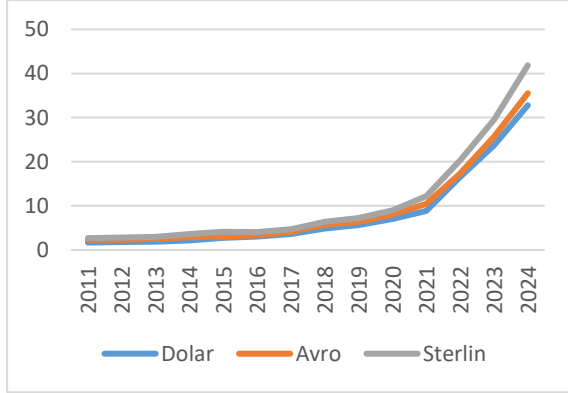
4. PİYASALARDAKİ GELİŞMELER

Bu bölümde piyasa faaliyetlerini doğrudan ilgilendiren döviz, petrol fiyatları ve faizlerle ilgili gelişmelere yer verilmektedir.

4.1. Döviz

2010 ve 2014 yılları arasında yatay seyreden döviz kurları, 2015 yılından itibaren artışa geçmiştir. 2018 yılında ise Türk Lirası bütün para birimleri karşısında değer kaybetmiştir. Değer kayıpları ortalama döviz kurları baz alındığında bir önceki yıla göre dolar karşısında %31,9, Avro karşısında %37,6 ve sterlin karşısında %36 olmuştur. 2019 yılında ise bir önceki yıla göre değer kayıpları devam etmiştir. 2018 yılına göre değer kaybı dolarda %17,8, Avroda %12,1 ve sterlinde %13,3 olarak gerçekleşmiştir.

Grafik 19: 2011-2024 Ortalama Döviz Kurları

Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı, KKTMB

2020 yılında ilkbahar aylarında ve Ağustos-Kasım aylarında tekrar bir kur atağı yaşanmıştır. Kasım ayında ekonomi yönetiminde yaşanan değişim ve faiz artışıyla birlikte Aralık ayında dövizde bir miktar gerileme yaşanmıştır. Ancak, 20 Mart 2021 tarihinde atanan Merkez Bankası Başkanının Kasım ayında görevden alınması üzerine dövizde tekrar hareketlenme yaşanmıştır. 2021 yılı sonu ortalama döviz kuru ile 2020 yılı sonu

verileri karşılaştırıldığında Dolarda %26,6, Avroda %30,3 ve Sterlinde %35,2 oranında artış görülmüştür. Ortalama döviz kuru 2022 yılı sonunda şu şekilde oluşmuştur: Dolar 16,55, Avro 17,36 ve Sterlin 20,32.

2023 ve 2024 yıllarında T.C. Merkez Bankası başkanları tekrar değişmiştir.

2023 yıl sonu ortalama döviz kurları Dolar 23,74, Avro 25,65 ve Sterlin 29,55 olarak gerçekleşmiştir.

2024 yılı ortalama döviz kurları ise şu şekilde gerçekleşmiştir: Dolar 32,79, Avro 35,51 ve Sterlin 41,86.

4.2. Petrol Fiyatları

2020 yılı Aralık ayının sonunda brent petrol fiyatı 51,8 dolar olarak gerçekleşmiştir. 2021 yılında artışa geçen petrol fiyatları yıl sonu itibarıyla bir önceki yıla göre %35,6 artarak 94,75 ABD doları seviyesine ulaşmıştır. 2022 yılı sonu itibarıyla brent petrolün fiyatı 85,91 dolar olmuştur.

Rusya-Ukrayna savaşının başlamasıyla brent petrolün fiyatı savaşın ilk günlerinde varil başına 110 doları aşmıştır. Savaşın devam etmesi enerji piyasalarında belirsizlik yaratmış ve fiyatlarda dalgalanmalara sebep olmuştur.

2023 yılı sonunda brent petrolün fiyatı 77,04 dolara gerilemiştir.

2024 yılı sonunda brent petrolün fiyatı ise varil başına 74,28 dolar olmuştur.

2024 yılı Ağustos ayından itibaren brent petrolün KKTTC'de benzin fiyatlarına yansımaları ise şu şekilde olmuştur: kurşunsuz 98

benzin fiyatı 37,45 TL, kurşunsuz 95 benzin fiyatı 36,45 TL ve Euro Dizel fiyatı 34,95 TL.

4.3. Faizler

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası 25 Kasım 2016'da belirlediği %8 faiz oranını, 2018 yılı Haziran ayına kadar değiştirmemiştir. Ancak, 2018 yılında yaşanan kur şokuna Merkez Bankası önce 850 baz puanlık artış, daha sonra 125 baz puanlık artış ve Eylül ayında 625 baz puanlık artış yani toplamda 1600 (%16) baz puanlık artışla cevap vermiştir. Temmuz 2019'a kadar %24 olarak değiştirilmeyen faiz oranı, bu tarihten Mayıs 2020 tarihine kadar toplam 9 defa indirim yapılarak %8,25'e kadar düşürülmüştür. Mart ayında başlayan dövizdeki hareketliliğin etkisi Mayıs ayında 200 baz puanlık artışla faiz oranlarının %10,25'e yükseltilmesine yol açmış, ancak bu artış dövizin hızını kesmemiştir. Kasım ayında dövizin tarihi rekor kırması üzerine, Merkez Bankası başkanı görevden alınmıştır. Merkez Bankası Başkanı değişimiyle birlikte Kasım ayında 475, Aralık ayında ise 200 baz faiz artışı yapılarak, faizler %17'ye yükseltilmiştir. Bu artışlar döviz düşürmüştür. Mart ayında enflasyonla ilgili beklentilerin yükselmesi ve emtia fiyatları ile gıda fiyatlarının yükselmesi Merkez Bankasını tekrar faizleri artırmaya itmiştir. Ancak piyasa beklentisinin 100 baz artış olmasına rağmen artış 200 baz olarak gerçekleşmiştir.

2021 yılında ilk faiz indirimini 23 Eylül'de gerçekleştirilerek, politika faizi 100 baz puan indirimle %18'e çekilmiştir. Ardından 21 Ekim'de 200 baz puan indirilen politika faizi, 18 Kasım'da bir kez daha 100 baz puan düşürülmüştür. Son olarak, 16 Aralık tarihinde 100 baz puan daha indirilen politika faizi, böylelikle son 4 ayda 5 puan düşürülerek %14'e çekilmiş oldu. 2022 yılı Temmuz ayına kadar politika faizi oranının %14

düzeyinde sabit tutuldu. Politika faizi oranı 18 Ağustos 2022'de %13'e indirildi. Para Politikası Kurulu'nun Eylül ayındaki toplantısında ise bu oran %12'ye indirilmiştir.

Para Politikası Kurulu, 2022 yılı dördüncü çeyrekte, ilk olarak Ekim ayındaki toplantısında politika faizi olan bir hafta vadeli repo ihale faiz oranının %12'den %10,5'e indirilmesine karar vermiştir. Kasım ayındaki toplantısında ise faiz oranının %10,5'ten %9'a indirilmesine karar vermiştir. Kurul 2022 yılı son toplantısında faiz oranının sabit tutulmasına karar vermiştir.

2023 yılında Para Politikası Kurulu ilk toplantısını 19 Ocak'ta gerçekleştirerek politika faizi olan bir hafta vadeli repo ihale faiz oranı %9'da sabit tutmuştur. Şubat ayındaki toplantısında ise bu oranı %8,5'e indirmiştir. 2023 yılı ilk çeyreğinin son toplantısını ise 23 Mart'ta gerçekleştiren Kurul, politika faizi olan bir hafta vadeli repo ihale faiz oranını sabit tutmuştur.

2023 yılı ikinci çeyreği sonunda Para Politikası Kurulu politika faizi olan bir hafta vadeli repo ihale faiz oranının %8,5'ten %15 düzeyine yükseltilmesine karar vermiştir. Üçüncü çeyrekte faiz oranını artırmaya devam eden T.C. Merkez Bankası, politika faizini Temmuz ayında %17,5'e, Ağustos ayında %25'e ve Eylül ayında %30'a kadar yükseltmiştir.

2023 yılı son çeyreğinde de enflasyon ile mücadele etmek için politika faizinde artışı sürdüren T.C. Merkez Bankası, sıkılaştırma adımlarını devam ettirmiştir. Para Politikası Kurulu, politika faizi olan bir hafta vadeli repo ihale faiz oranını Ekim ayında %35'e, Kasım ayında %40'a ve Aralık ayında %42,5'e kadar artırmıştır.

T.C. Merkez Bankası 2024 yılı başından itibaren de bir hafta vadeli repo ihale faiz oranlarını artırarak Ocak ayında %45'e, Mart ayında %50'ye kadar artırmıştır.

T.C. Merkez Bankası Aralık 2024 ayında ise politika faizinde indirimde giderek bu oranı %47,5'e düşürmüştür.

Türkiye ile benzer şekilde faaliyetlerde bulunan KKTC Merkez Bankası'nın almış olduğu kararlar sonucunda, mevduat faiz oranları ve yasal karşılıklara uygulanan faiz oranları aşağıdaki tablolarda sunulan şekilde olmuştur.

Tablo 15: KKTC Merkez Bankası Yıllık Mevduat Faiz Oranları (%)

	26 Tem- muz 2023	11 Ekim 2023	1 Aralık 2023	29 Mart 2024
TL	20.25	26.0	36.0	46,0
Dolar	1.5	1.5	2.0	2,0
Avro	1.0	1.0	1.25	1,25
Ster- lin	1.25	1.25	2.0	2,0

Kaynak: KKTC Merkez Bankası

Tablo 16: KKTC Merkez Bankası Yasal Karşılıklara Uygulanan Faiz Oranları (%)

	23 Haziran 2022	26 Temmuz 2023	1 Aralık 2023	29 Mart 2024
TL	6	6	15	15
Dolar	0.50	0.75	1.0	1,0
Avro	0.25	0.5	0.75	0,75
Sterlin	0.30	0.65	1.0	1,0

Kaynak: KKTC Merkez Bankası

5. YAPISAL REFORM GÜNDEMLERİ

26

Bu bölümde KKTC, Türkiye ve GKRY’de kısa ve orta vadede öngörülen makroekonomik hedeflere ve eğer varsa yapısal reform gündemlerindeki dikkat çekici düzenlemelere yer verilmektedir.

KKTC, Türkiye Cumhuriyeti ile bir eylem planı ihtiva eden 2024 Yılı İktisadi ve Mali İşbirliği Anlaşması’nı 5 Haziran 2024 tarihinde imzalamıştır.

Söz konusu Anlaşmanın yaklaşık 16 Milyar TL’lik proje desteği ve hibeyi içerdiği belirtilmiştir. Bu anlaşma kapsamında altyapı yatırım ve reel sektör projelerine, faaliyet ve savunma ödeneklerine destek verildiği belirtilmiştir. Bu anlaşmada, kamu sektörü ve reform destekleme ödeneği olarak da pay ayrıldığı belirtilmiştir.

Anlaşma ile hem ekonomik istikrarın sağlanması ve maliyenin daha güçlü hale gelmesi için adımlar atılacağı hem de halk için son derece önemli projelerin hayata geçirileceği kaydedilmiştir.

2024 yılı sonunda T.C. Yardım ve Kredileri kapsamında toplam 12 milyar 243 milyon TL KKTC bütçesine aktarılmıştır. Bunun yaklaşık 292 milyon TL’si kamu maliyesinin desteklenmesi için kullanılırken, 6 milyar 232 milyon TL yatırım, 5 milyar 400 milyon TL savunma ve 318 milyon TL ise reel sektörün desteklenmesi için kullanılmıştır.

Türkiye’de 5 Eylül 2022 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanan 3 yıllık yol haritası niteliğini taşıyan 2023-2025 Orta Vadeli Program (OVP) 2023 yılında uygulanmıştır. OVP ile 2023- 2025 dönemine ilişkin enflasyon, istihdam, büyüme, ihracat, cari açık gibi temel makro göstergeler belirlenmiş olmuştur.

Türkiye’nin yapısal reform gündemleri, ekonomik büyümeyi sürdürülebilir kılmak ve makroekonomik istikrarı sağlamak amacıyla çeşitli alanlarda reformları içermektedir. Bu büyüme hedeflerine ulaşmak için sıkı para ve maliye politikalarının yanı sıra, işgücü piyasasında yapılacak düzenlemeler ve çalışanların becerilerinin geliştirilmesi gibi yapısal reformlar önem taşımaktadır.

GKRY ise 20 Nisan 2022 tarihinde yayımlanmış olduğu 2022-2025 dönemine ilişkin İstikrar Programını 2023 yılı boyunca uygulamaya çalışmıştır. Söz konusu program, Avrupa Dönemi gerekliliklerine uygun olarak 2 Mayıs 2022’de Avrupa Komisyonu’na sunulmuş ve Yıllık Sürdürülebilir Büyüme Anketinde sunulan temel politika yönelimlerini dikkate almıştır.

GKRY ekonomik büyümeyi vergi reformları ile destekleyerek hane halkı gelirlerini artırmayı ve iş yerlerini desteklemeyi amaçlamaktadır. GKRY emeklilik reformları ile işgücü piyasasını geliştirmek, dijital dönüşümü hızlandırmak ve kurumlarını modernize etmek için çaba sarfetmektedir.

6. KTTO POLİTİKA ÖNERİLERİ

Enerjiden emtiaya, hammaddeden lojistik maliyetlere kadar fiyatların arttığı bu dönemde, KKTC ekonomisi de olumsuz bir tablo çizmektedir. Bu süreçte, ekonomik faaliyetleri planlamak ve hızlandırmak amacıyla KTTO tarafından gündeme getirilen bazı politika önerileri şu şekildedir:

1. Sosyal Sigorta Prim Desteği: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde yaşanan ekonomik sorunların işletmeler üzerinde oluşturduğu baskıları azaltmak, istihdamı korumak ve işsizliği önlemek amacıyla bir süreden beri sağlanmakta olan Sosyal Sigorta Prim Desteği uygulamasına devam edilmelidir.

2. Enflasyon Düzeltmesi ve Para Kambiyoları: Enflasyonun %100'ü aşacağının kesinleştiği bir ortamda faaliyet gösteren işletmelerin korunabilmesi bakımından enflasyon muhasebesinin devreye konulması, işletmelerin yoluna devam edebilmesi ve istihdamın devam etmesi bakımından bir zorunluluk olmaya devam etmektedir. Dolayısıyla, 27/1977 sayılı Vergi Usul Yasası'nın Enflasyon Muhasebesi uygulaması maddesi ile verdiği yetkiye dayanarak bilanço değerlerini (stok, maddi duran varlıklar ve sermaye – parasal değerler hariç) Maliye'nin Resmi Gazete'de yayınlayacağı kat-sayıyla günün koşullarına getirmeli ve yapılacak bir yasa ile kambiyo geliri olanların kambiyo gelirlerinin %50'sinin vergi matrahından indirim yapılması sağlanmalıdır.

3. Temettü ve Kurumlar Vergisi Oranının Düzenlenmesi: Şirketlerde dağıtılmayan kurum kazancı üzerinden vergi alınması işletmelerin finansal kaynaklarını azaltılmakta, sermaye yapılarının güçlendirilmesi

olumsuz yönde etkilenmektedir. Dağıtılmayan kurum kazancı üzerinden (%15) stopaj alınmaması ve karın temettü olarak dağıtılması durumunda vergilendirilmesi (en fazla %5) ve diğer gelirlerle birleştirilmesi (kesin vergi olması) sağlanmalıdır. Böylelikle işletme bilançolarının daha gerçekçi düzenlenmesini ve bu tür gelir elde edenlerin ek yatırım yapmalarını teşvik edecektir. Gelir Vergisi ve Kurumlar Vergisi Yasalarında gerekli değişikliği sağlayacak iki yasal düzenlemeler Odamız tarafından hazırlanmıştır.

4. Gelir Vergisi Oranları: Gelir vergisi oranları yeniden düzenlenerek vergi yükü azaltılacak şekilde, düşük gelirli olanların daha düşük oranlarla vergilendirilmesi sağlanıp alım güçleri artırılabilecektir. Ayrıca ücret maliyetleri azalacağından istihdamın artmasına katkı sağlayacaktır. Yüksek vergi oranları nedeniyle kayıt dışı bırakılan gelirler kayıt altına alınacağından belirli bir süre sonra vergi gelirlerinin artmasına olumlu katkısı olacaktır. Gelir Vergisi Yasasında gerekli değişikliği sağlayacak yasal düzenleme Odamız tarafından hazırlanmıştır.

5. Yatırım İndirimi: İşletmelerin yeni yatırımlarının vergilendirilmesi ile ilgili esaslar, yakın geçmişte yapılan düzenlemeler ile yatırımı teşvik edici değil, caydırıcı bir duruma getirilmişti. Ekonominin canlandırılması için yatırım gereklidir. Yatırım yoksa, ekonomik canlanma da olmayacaktır. Yatırım indiriminin ilk aşamada eski şekline dönüştürülmesi gerekmektedir.

6. Kamu Özel İşbirliği ve Özelleştirmeler: Kamu kaynağı kullanılmadan, özel sektörün dinamizminden faydalanılarak

KKTC'deki mevcut ve yapılması planlanan liman, telekomünikasyon, toplu taşımacılık ve enerji yatırımlarının yerli sermayenin de katılımı ve katkılarıyla Kamu-Özel İşbirliği modeliyle yap işlet devret sisteminde gerçekleştirilmesine önem verilmelidir.

7. Şirket Tescil Konusu: İdari ve bürokratik engelleri azaltmaya yönelik atılması gereken en temel adımlardan bir tanesi kamu kurumlarının yetkilerinin (örneğin belge verme/onaylama yetkisi) mümkün olduğunca ilgili Odalara devredilmesidir. Kamu kurumlarındaki bürokratik işlem yükünün azaltılmasına da önemli katkı sağlayacak böylesi adımlar, kamu kurumlarının ilgili oldukları alanların geliştirilmesi ile ilgili politika, strateji ve önlemler üretip, geliştirmelerine de önemli katkı sağlayacaktır. Bu konuda Türkiye Cumhuriyeti'nin yapmış olduğu reform niteliğindeki düzenlemeler örnek alınmalıdır. Şöyle ki; Türkiye'de şirket kuruluş reformu kapsamında 2003 yılında Türk Ticaret Kanunu'nda yapılan değişiklik ile Sanayi ve Ticaret Bakanlığı yetkisinde olan şirket tescil belgesi verme yetkisi Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) ile Odalara devredilmişti. Yapılan düzenleme ile, reform öncesi 13 aşamalı ve 38 gün süren süreç, 2007 yılında 6 aşama ve 6 güne düşürülmüştür. Bugün ise, şirket kuruluş işlemleri aynı gün, tek merkezde (Odalar bünyesindeki Sicil Memurlukları) ve sadece 3 aşamada tamamlanmaktadır. Ekonomi ve Enerji Bakanlığına bağlı Şirketler Mukayyitliğinin şirket tescil etme yetkisinin Kıbrıs Türk Ticaret Odası'na devredilmesi için gerekli düzenlemelerin en kısa sürede başlatılmalıdır.

8. İthalatta KDV Ertelemesi: İthalat yapan işletmelerin bu enflasyonist ortamda finansmanda sıkıntı yaşamaması için 60 gün

olan KDV ertelemezinin 90 güne çıkarılması finansman sorunu yaşayan işletmeleri rahatlatacaktır.

9. FOB Bedel Üzerinden Vergilendirme: Uluslararası navlun fiyatlarındaki yükseliş, piyasadaki ürünlerin satış fiyatlarına olumsuz yönde maliyet artışı getirmektedir. Piyasanın ucuzlatılması hedefi doğrultusunda belli bir süreliğine gümrüklerde alınan bütün vergi ve harçlar FOB bedeli üzerinden hesaplanmalıdır.

10. Fiyat İstikrar Fonu: Devletin fon gelirlerinde en az düşüş sağlayacak kapsamda; akaryakıt, araç, alkollü içecekler ve tütün ürünleri hariç, temel tüketim maddelerindeki fonlar kaldırılmalı ve ülke ekonomisi için katma değer yaratan yerli üretim alanlarında üreticilerin girdi maliyetlerinin ucuzlatılması, pazarlama ve dış satım süreçlerinde sürekli olarak desteklenmelidir.

11. Kredi Kartı Kullanımının Teşvik Edilmesi: Kredi kartı ve banka kartı kullanımının teşvik edilerek kayıt dışılığın önlenmesi için uygulamaya konan Kredi Kartı ve Banka Kartı ile kendi ihtiyaçları için yapılan harcamalardan %1 oranında iade uygulaması ile ilgili yasa yürürlükte olmakla birlikte gerektiği gibi uygulanmadığından ve oranın düşük olması nedeniyle arzulanan faydayı sağlamamıştır. İlgili yasanın teşvik edici olması ve kayıt dışılığın önlenmesi yönünde fayda sağlaması için oranın %2'ye çıkarılması ve uygulamanın kesintisiz olarak yapılması gerekmektedir.

12. Devreden KDV: Bir kısım işletmelerin sıfır veya indirimli KDV oranları ile satış yapması, bu faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi için yapmış olduğu harcamalar nedeniyle yüklendiği KDV'nin tümünü indirme imkanı

bulamamasına neden olmakta ve hesapları sürekli devreden KDV vermektedir. Bu durumda olan işletmeler devreden KDV kadar bir miktarı sürekli finanse etmek zorundadır. Bu işletmelerin mali yapısını bozmaktadır. Bu durumda olan işletmelere devreden KDV miktarı üç ayda bir iade edilmeli veya sosyal güvenlik, kurumlar vergisi veya gelir vergisi yükümlülüklerine mahsup edilebilmelidir.

13. Şirket Hisselerinin Elden Çıkarılması: Ülkede kayıtlı yerel sermayeyi ve yabancı sermayeyi yatırıma teşvik etmek, kurumlaşmayı artırmak ve işletmelerin sermaye yapısının güçlenmesini sağlamak için şirket hisselerinin elden çıkarılmasında (devredilmesinde), hisseleri elde tutma süresi beş yıl ve daha fazla ise satış işleminde (devir işleminde) vergi aranmaması gerekmektedir. Ayrıca T.C. mukimlerinin KKTC de kayıtlı mahalli şirketlerde sahip oldukları hisselerin devir işlemlerinden elde ettikleri gelirlerin vergiden muaf tutulmuş olması KKTC vatandaşlarına haksızlığa neden olmaktadır. Benzer uygulamanın sağlanması vergi adaleti bakımından önemlidir. Bunun yapılması geliri elde edenin doğru beyanda bulunmasını sağlayacaktır.

14. Teşvik, Muafiyet ve İstisnalar: Teşvik, muafiyet ve istisnaların bütünlüklü olarak gözden geçirilmelidir.

15. E- Devlet: Kayıt dışılığın önlenmesi için çok önemli olan e-devlet, e-vergi ve e-gümrük gibi benzeri otomasyon ve online sistemlerin süratle geliştirilerek uygulamaya alınması gerekmektedir.

16. Kamu Reformu: Kamuda “vatandaş devlet için değil, devlet vatandaş için var-

dır” anlayışı doğrultusunda, kamunun ekonomi üzerinde yük olmaktan çıkarılması ve ekonomiyi destekleyecek şekilde yapılandırılması amacıyla kamu reformunun hayata geçirilmesi talep edilmektedir. Kamu reformunun önemli bir bileşeni olan “Kamu Görevlileri Yasa Tasarısı”nın, ülkenin kanayan yarası olan müşavirlik sisteme son verecek, liyakate, performansa ve verimliliğe dayalı bir kamu yönetim sistemini sağlayacak şekilde yürürlüğe konması gerekmektedir.

17. Kamu Çalışma Saatlerinin Düzenlenmesi: Kamu çalışma saatleri kamusal hizmetlerin yürütülmesini yavaşlatarak, özel sektörün kamudan aldığı hizmetin kalitesini ve etkinliğini düşürmekte, maliyetini artırmaktadır. Özel sektör odaklı bir ekonomi yaratılması için kamu çalışma saatleri özel sektörü yavaşlatan değil, hızlandırarak, en kaliteli hizmeti sunma ve verimliliği artırma temelinde düzenlenmelidir.

AÇIKLAMA

Bu bülten, Kıbrıs Türk Ticaret Odası (KTTO) tarafından, güvenilir olduğuna inanılan kaynaklardan elde edilen bilgi ve veriler kullanılarak hazırlanmıştır. KTTO, bu bilgilerin doğru, eksiksiz ve değişmez olduğunu garanti etmemektedir. Bu sebeple, okuyucuların, bu bülten-den elde edilen bilgilere dayanarak hareket etmeden önce, bilgilerin doğruluğunu teyit ettirmeleri önerilir ve bu bilgilere dayanılarak aldıkları kararlarda sorumluluk kendilerine aittir. Bilgilerin eksikliği ve yanlışlığından KTTO hiçbir şekilde sorumlu tutulamaz. Ayrıca, KTTO'nun tüm çalışanları ve danışmanlarının, herhangi bir şekilde bilgiler dolayısıyla ortaya çıkabilecek doğrudan veya dolaylı zararlarla ilgili herhangi bir sorumluluğu yoktur. Bunlara ilaveten, KTTO, bültenlerin internet üzerinden e-posta yoluyla alınması durumunda virüs, hatalı gönderim veya diğer herhangi bir teknik sebepten dolayı alıcının donanımına veya yazılımına gelebilecek herhangi bir zarardan dolayı sorumlu tutulamaz.

Kıbrıs Türk Ticaret Odası

Adres: 90, Bedrettin Demirel Caddesi, Lefkoşa – KKTC

Tel.: 0392 228 37 60 Faks: 0392 228 30 89

E-Posta: ktto@ktto.net

